

Universal Journal of Theology

e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2021 (Haziran/June)

Şİ'B KAVRAMI IŞIĞINDA Şİ'BU EBÎ TÂLİB'İN MEKÂNSAL TES- PİTİ

Spatial Determination of Shi'b Abu Talib in The Light of The Shi'b Concept

Gencal ŞENYAYLA

Dr. Öğr. Üyesi Pamukkale Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihi ve Sanatları
Anabilim Dalı

Assistant Dr., Pamukkale University, Faculty of Theology,
Department of Islamic History and Arts, Denizli/Turkey

gseyayla@pau.edu.tr

<http://orcid.org/00009498-1590-0003>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 19/06/2021

Kabul Tarihi/Date Accepted: 25/06/2021

Yayın Tarihi/Date Published: 30/06/2021

Atıf/Citation: Şenyayla, Gencal. "Şi'b Kavramı Işığında Şi'bu Ebî Tâlib'in Mekânsal Tes-
pitî". *Universal Journal of Theology* 6/1 (2021): 291-323.

Şi'b Kavramı Işığında Şi'bu Ebî Tâlib'in Mekânsal Tespiti

Öz

Hz. Muhammed'in insanları İslâm'a davet etmeye başlamasıyla günden güne bu yeni dine inananların sayısı artmıştır. Bunun üzerine telaşa düşen müşrikler, İslâm'ın yayılışına engel olmak için her çeşit baskı ve işkence yöntemine başvur-maktan çekinmemiştir. Buna rağmen İslâm'ın yayılışını engelleyemeyen müşrikler, daha etkili metotlar uygulama arayışına girişmiş ve sonunda Hz. Muhammed'i öldürme kararı almıştır. Müşriklerin bu kararından haberdar olan Ebû Talib'in ön-derliğinde Hâşimoğulları ile Muttaliboğulları, o dönemde Şi'bu Ebî Tâlib denilen mahallede bir araya gelerek Hz. Muhammed'i müşriklere karşı koruma altına al-mıştır. Haşim ve Muttaliboğulları'nın Şi'bu Ebi Talib'e girişlerini nakleden ilk dö-nem kaynakları; "şi'b" kavramının hangi anlamlarda kullanıldığı, "Şi'bu Ebî Tâlib" denilen bölgenin neresi olduğu noktasında tatminkâr bilgiler vermemiştir. Bu durum sonraki kaynaklar tarafından değişik yorumların yapılmasına sebep olmuş ve şi'b'in mahiyeti ile Şi'bu Ebî Tâlib'in mekânsal tespiti noktasında tarihi süreçte anlam kargaşası oluşmuştur. Bu makalede, şi'b kavramının anlam ve içeriği üze-rinde durulmuş ve bu doğrultuda, kaynaklarda yer alan rivayetler analiz edilerek Şi'bu Ebî Tâlib'in mekânsal tespiti yapılmıştır. Bu çalışmada; şi'b kavramının dere yatağı, küçük vadi ve mahalle anlamında kullanıldığı, Hz. Pey-gamber'in doğduğu evin bulunduğu alandan Cin Mescidi'ne kadar uzanan bölgenin Şi'bu Ebî Tâlib olarak isimlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Hz. Muhammed, Boykot, Şi'b, Şi'bu Ebî Tâlib.

Spatial Determination of Shi'b Abu Talib in The Light of The Shi'b Concept

Abstract

As the Prophet Muhammad started to invite people to Islam, the number of those who believe in this new religion has increased day by day. The polytheists, who were disturbed by this, did not hesitate to resort to all kinds of pressure and torture to prevent the spread of Islam. The polytheists, who could not prevent the spread of Islam despite everything, sought to apply more effective methods and finally decid-ed to kill the Prophet Muhammad. Under the leadership of Abu Talib, Banū Hâşim and Banū Al-Muttalib, who were aware of this decision of the polytheists, came to an agreement to protect the Prophet Muhammad and came together in the district called Shi'b Abu Talib at that time and took the Prophet under protection against the polytheists. The early sources reporting the entry of Banū Hashim and Banū Al-Muttalib to Shi'b Abu Talib did not give satisfactory information about the mean-ings of the concept of shi'b and where the region called Shi'b Abu Talib was. This situation has caused different interpretations by the following sources and there has been a confusion in the historical process in terms of the nature of the concept of shi'b and the spatial determination of the place called Shi'b Abu Talib. In this article, the meaning and content of the concept of shi'b has been emphasized and accord-ingly, the spatial determi-nation of Shi'b Abu Talib has been made by analyzing the related narrations in the sources. It has been concluded that the concept of shi'b is used in the sense of a stream bed, small valley and neighborhood, and that Shi'b Abu Talib refers to the locality starting from the house where the Prophet Muham-mad was born and extending to the Mosque of the Jinn today.

Keywords: Islamic History, Mohammed, Boycott, Shi'b, Shi'b Abu Talib.

Giriş

İslâm'ın tebliğ sürecindeki gelişmeler karşısında endişe duyan Kureyş müşrikleri buna engel olmak için her türlü yola başvurmuş fakat başarılı ola-mamıştı. İslâm'ın yayılışını önlemek amacıyla Mekke müşrikler, Hz. Pey-gamber'i öldürerek meseleyi kökten halletme noktasında anlaşmaya varmış-tır. Buna karşılık Hz. Peygamber'in en yakın akrabaları Hâşimîler ve Muttalibîler, İslâm'a inananıyla inanmayanıyla kendi kabilelerinin bir ferdi olan Allah Resulü'nü korumak için bir araya gelmiş ve onu aralarında koruma altına

almıştır. Bunun için de Mekke'de farklı bölgelerde yaşayan bazı Hâşimîler ve onların amcazadeleri Muttalibîler, o dönemde kabilelerinin lideri pozisyonunda olan Ebû Tâlib'in önderliğinde, Hâşimîler'in ikâmet alanları olan mahalleye taşınarak bir araya gelmiş ve Hz. Peygamber etrafında adeta bir koruma kalkını oluşturmuştur.

Hâşimîler'in bu hamlesine karşılık müşrikler, Hz. Muhammed'i öldürmeleri için kendilerine teslim edinceye kadar Hâşim ve Muttaliboğulları'na karşı ekonomik, sosyal, psikolojik bir kısım müeyyideler içeren boykot uygulama konusunda anlaşmaya varmış ve bunu belgelemiştir. Bir sahifeye yazılan anlaşma maddeleri Kabe'ye asılmış ve bundan sonra Hz. Peygamber'i koruyan akrabaları üç yıl boyunca çok çetin bir boykota maruz kalmıştır.

İlk dönem kaynaklarında, Hâşim ve Muttaliboğulları'nın "Şi'bu Ebî Tâlib" denilen yerde bir araya geldikleri ve boykot günlerini orada birlikte geçirdikleri belirtilmekle birlikte, Şi'bu Ebî Tâlib'e girişin nasıl olduğu ve buranın tam olarak hangi alanları havi olduğu noktasında detaylı bilgilere yer verilmemiştir. Bu durum sonraki kaynaklar tarafından değişik şekillerde değerlendirilmiş ve tarihi süreçte Şi'bu Ebî Tâlib'in neresi olduğu konusunda büyük bir belirsizlik oluşmuştur. Bahsedilen bu belirsizlik günümüzde de geçerlidir.

Yukarıda bahsedilen belirsizliğin temel sebebi ise, "şi'b" kavramının tam olarak anlaşılabilmesi ve buna bağlı olarak da Şi'bu Ebî Tâlib denilen bölge hakkında net bir fikre varılamamasıdır. Dolayısıyla şi'b kavramının mahiyeti ve buradan hareketle Şi'bu Ebî Tâlib denilen alanın mekânsal tespiti ilk dönem İslâm tarihi çalışmaları açısından önem arz etmektedir.

Boykot mekânının tespiti noktasında kaynaklardaki bu belirsizlik dönemle ilgili yapılan çalışmalarda önemli bir eksikliğe sebep olmaktadır. Bunun için kaynaklarda dağınık halde bulunun konu ile ilgili veriler, bir bütün halinde değerlendirilerek Şi'bu Ebî Tâlib'in mekânsal tespiti noktasında yeni tutarlı bir bölge tarifinin yapılması elzem bir konudur.

Bu makalede doküman analizi yöntemi kullanılarak önce şi'b kavramının mahiyeti tahlil edilmiş olup akabinde kavramın günlük kullanım dilindeki yerine değinilmiştir. Daha sonra Mekke ve Medine bölgesi şi'bleri hakkında bilgi verilmiş ve bu veriler ışığında Şi'bu Ebî Tâlib'in mekânsal tespiti yapılmıştır.

Yapılan analizler neticesinde, Arapların dilinde yaygın bir kullanım alanı olan şi'b kavramının iki dağ arasındaki boşluk, dere yatağı ve mahalle anlamında kullanıldığı, Şi'bu Ebî Tâlib'in günümüzde Hz. Peygamber'in doğduğu evin yerinden başlayıp Cin Mescidi'ne doğru uzanan, kaynaklarda Hacûn diye isimlendirilen bölgenin bir kısmını içine alan mahalli ifade ettiği

sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca şu ana kadar yapılan araştırmalarda konu hakkında müstakil bir çalışmanın olmaması bu çalışmayı daha önemli bir konuma taşımaktadır.

1. Şi'b Kavramı

Şi'b; çoğul hali şîâb olup, iki dağ veya iki şey arasındaki boşluk, dağlar arasındaki geçit, kayalıklar silsilesi, yer üzerinde derinlemesine ve uzun bir şekilde suyun akıp gittiği dere yatağı, geniş ya da dar olsun dağlar arasında bulunan yollar anlamlarına gelmektedir. Ayrıca şî'b kelimesi toplanma, bir araya gelme anlamında da kullanılmaktadır.¹

Şi'b kelimesi büyük mahalle anlamında kullanıldığı gibi², dağlar arasında barınmaya ve yerleşmeye elverişli olan, yarık veya boşluklar anlamında da kullanılmıştır. Bundan dolayı bazı şehirler hakkında bilgi veren coğrafya kaynakları o şehirlerin dağlar arasında bulunan şî'blerde yer aldığını özellikle belirtmişlerdir.³

Bazı rivayetlerde şî'b, içine girildiğinde insanların göremeyeceği, iki tarafı tepelerle çevrili olan ve bu özelliği dolayısıyla da insanların tuvalet ihtiyaçlarını gidermek için gittikleri küçük vadi anlamında kullanılmıştır.⁴ Şi'b'in bu yapısal özelliği dolayısıyla Hz. Peygamber ve ilk Müslümanlardan bazılarının, namaz vakitlerinde Mekke civarındaki şî'b'lere giderek müşriklerden gizli bir şekilde münferiden veya birkaç kişi cemaatle namaz kıldıkları, kendilerini ibadet ederken gören müşriklerin onları taşladıkları ve zaman zaman

¹ Ebu Bekr Muhammed b. Hasen İbn Düreyd, *Cemheretü'l-Lüğa*, nşr. Remzî Münîr Ba'lebek (Beyrut: Dâru'l-İlm Lilmelâyîn, 1987), 1/343; Abdülhamid Ömer Ahmed Muhtâr, *Mu'cemu'l-Luğati'l-Arabîyyeti'l-Muâsıra* (Kahire: Âlemu'l-Kutub, 2008), 2/1203; Muhammed b. Muhammed Hasen Şürrâb, *el-Meâlimu'l-Esîra fî's-Sünneti ve's-Sîra* (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1411/1991), 150.

² Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh*, nşr. Ahmed Abdülğafûr Atâ (Beyrut: Dâru'l-İlm Lilmelâyîn, 1987), 1/156; Abdülkerim b. Muhammed es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, nşr. Abdurrahman b. Yahya (Haydarâbâd: Meclisu Dâirati'l-Meârifî'l-Osmâniyye, 1962), 1/229.

³ Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Alî en-Nasîbî el-Bağdâdî İbn Havkal, *Sûretü'l-Arz* (Beyrut: Dâru Sâdir, 1938), 2/439.

⁴ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvatta'* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1406/1985), "Hac", 60; Ebû Dâvûd Süleyman b. Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsned*, nşr. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Turkî (Mısır: Dâru Hicr, 1419/1999), 2/21; Süleyman b. el-Eş'as b. İshak es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, nşr. Şuayb el-Arnâvût- Muhammed Kâmil Karabelli (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), "Eti'ne", 13.

da arada kavgaların yaşandığı rivayetlerde zikredilmektedir.⁵ Bu rivayetlerden şî'blerin, Mekke'nin şehir merkezinin bitişiğindeki dağlar veya tepeler arasında bulunan küçük vadiler olduğu net olarak anlaşılmaktadır. Yine iki dağ arasında, içinde su akan dere yatağı anlamında kullanıldığı gibi⁶ önüne set çekildiğinde içindeki suyu biriktirerek gölet oluşmasına zemin hazırlayan iki tepe arasındaki dere yatağı için de kullanılmıştır.⁷

Yapısı itibariyle içinde bulunanları fırtına ve rüzgârdan koruduğu için dağ aralarındaki küçük vadilere de şî'b denmiştir. Rivayete göre Hûd kavmi, azgınlıkta ileri gidince Hz. Hûd, Allah'ın kendilerini şiddetli bir rüzgârla cezalandıracağını söyleyip onları uyarmıştır. Fakat onlar ailelerini ve mallarını bir şî'b'de toplayıp oranın girişine set yaparak rüzgârın zararından korunmaya kalkışmış fakat bu girişimleri onları helak olmaktan koruyamamıştır.⁸ Benzer şekilde, iki dağ arasında yer alan bir vadi oluşu ve içerisinde bulunanların emniyette olmaları dolayısıyla Mina için de Şî'b-u Minâ kavramı kullanılmıştır.⁹

Kaynaklarda dağın şî'bi veya dağlardaki şî'blerden bir şî'b¹⁰ şeklinde oldukça yaygın bir kullanım vardır. Bu kullanımlardan, şî'b denilen alanların dağ veya tepelerin zirvesinde yahut eteklerinde yer aldığı, genellikle buralarda su kuyularının da bulunduğu ve yaşam alanı olmaya müsait yerler olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber, Zûkared Gazvesi'nde karragâhını içerisinde su bulunan bir şî'b'e kurmuştur.¹¹ Ayrıca hayvan sürüle-

⁵ Muhammed İbn İshâk, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü*, nşr. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1978), 147; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 11/499 (No. 6898); Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, nşr. Mustafa Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1990), 4/57.

⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 27/73 (No. 16539); Ebü'l-Velîd Muhammed b. Abdullah el-Ezrakî, *Ahbâru Mekke ve mâ câe fihâ mine'l-Âsâr*, nşr. Rüşdî es-Sâlih Melhas (Beyrut: Dâru'l-Endülü's, t.y.), 2/53.

⁷ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/107.

⁸ Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 2/615.

⁹ İbn Havkal, *Sûretü'l-Arz*, 1/29; Ebu Zekeriyya Muhyiddîn Yahya b. Şeref en-Nevevî, *Tehzîbü'l-Esmâi ve'l-Luğât* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, t.y.), 4/157.

¹⁰ Ebu Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshak el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Esfiyâ* (Mısır: Matba'atü's-Sa'âde, 1974), 8/56; Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-İbâd*, nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd- Ali Muhammed Muavvid (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993), 9/275.

¹¹ Ebû Bekir İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, nşr. Kemal Yusuf el-Hût (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409/1989), 4/222, 7/420; Ebu Abdillâh Muhammed b. İshak el-Fâkihî, *Ahbâru Mekke fî Kadîmi'd-Dehr ve Hadîsihî*, nşr. Abdülmelik Abdullah Dehîş (Beyrut: Dâru Hadar, 1414/1994), 4/69.

rine sahip olan bazı kişilerin de sürülerini şî'b'lerde barındırdıkları ve kendilerinin de oralarda yaşadıkları rivayetlerde belirtilmektedir.¹² Bu da aynı şekilde şî'blerin yaşam alanı olmaya müsait yerler olduğunu göstermektedir. Yine bazı şî'b'lerde kalelerin bulunması da buraların o coğrafyanın yaşam alanlarından olduğu düşüncesini teyit etmektedir.¹³

Bazı kaynaklarda Şî'b-u Mekke kavramı kullanılmış ve Mekke Şî'b'i'nde iskân edilen boylara Ehl-ü Şî'b denilmiştir.¹⁴ Bazı kaynaklarda ise "Şî'bu Mekke ve Bethâuhâ" şeklinde bir ifade kullanılmış ve buralarda yaşayan Kureyş boyları Kureyşü'l-bitâh kategorisine dâhil edilmiştir.¹⁵ Bu kaynaklardaki şî'b kavramı, ya genel bir kullanımla Mekke vadisi anlamında ya da Mekke civarındaki meskûn mahaller anlamında kullanılmış olmalıdır.

Mekke, dağlar, tepeler ve vadiler arasında yer alan bir şehirdir. Şehrin bu coğrafi özelliği ile şî'b kavramının yukarıdaki kelime anlamları dikkate alındığında Mekke'nin sokakları ve dış mahallelerinin veya toplu yaşam alanlarının bu şehrin şî'bleri anlamına geldiği belirtilmiştir.¹⁶

Veda haccı günlerinde Hz. Peygamber Mina'da, ensarı ayrı bir şî'b'e muhaciri de ayrı bir şî'b'e yerleştirmiştir. Muhacirin bulunduğu alan bazı kaynaklarda Şî'bu Muhâcirîn olarak geçmektedir.¹⁷ Muhacirlerin ilk defa kullandıkları bu alana onların isimlerinin verilmesi burada konaklamış olmalarından dolayı olsa gerekir. Aksi halde ilk defa muhacirlerin konakladığı bu alana daha önce bu ismin verilmiş olması düşünülemez. Buradan hareketle şî'b kavramının kısa süreliğine yerleşilip konaklanan alanlar için de kullanıldığını sonucu çıkarılabilir.

Şî'b kavramı manevi anlamda da kullanılmıştır. Ensardan bahsedilirken onlardan, İslâm'ın sığınağı anlamında Şî'bu'l-İslâm şeklinde bahsedilmiştir. Nitekim Hz. Ömer, vefat etmeden önce etrafındakilere bazı tavsiyelerde bulunmuş ve bu bağlamda, "Ensara iyi davranmanızı size tavsiye ediyorum.

¹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 24/154-157 (No. 15427); Ebû Dâvûd, "Zekât", 4.

¹³ Şemsüddîn Ebu'l-Muzaffer Sibî İbnü'l-Cevzî, *Mirâtü'z-Zemân fî Tevârîhi'l-A'yân*, nşr. Muhammed Berakât-Kâmil Muhammed el-Harrât (Dımeşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2013), 9/446.

¹⁴ Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *ez-Zâhir fî Ğarîbi Elfâzi's-Şâfi'i*, nşr. Mes'ûd Abdülhamid es-Sa'denî (Kahire: Dâru't-Talâi', t.y.), 198.

¹⁵ Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed Ezherî, *Tehzîbu'l-Luĝa*, nşr. Muhammed 'Avd Mur'ib (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2001), 5/100.

¹⁶ Muhammed b. Abdülhak el-Yefuranî, *el-İktidâb fî Ğarîbi'l-Muvatta*, nşr. Abdurrahman b. Süleyman (Riyad: Mektebetü'l-Ubeykân, 2001), 2/357.

¹⁷ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/173.

Çünkü onlar İslâm'ın kendilerine sığındığı şî'b gibidirler" demiştir.¹⁸ Hz. Ömer'in bu beyanından şî'b'in; emniyette olmak için sığınulan güvenli bir alan anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Bazı rivayetlerde ise vadi anlamında kullanılmıştır. Nitekim Hz. Peygamber, Huneyn Gazvesi'nde ele geçirilen ganimetleri taksim ederken henüz İslâm'ı kabul etmiş olan Mekkeli hemşehrilerinden bazılarının kalplerini İslâm'a ısındırmak için onlara çok sayıda deve ve koyun vermiş, bu da ensardan bazılarını rahatsız etmişti.¹⁹ Ensarın bu rahatsızlığından haberdar olan Hz. Peygamber onları toplayıp bir konuşma yapmış ve konuşmasında ensarın üstünlüğünden bahsettikten sonra sözünü şöyle tamamlamıştır: "Şayet bütün insanlar bir vadiye, Ensar ise bir şî'b'e yönelse ben ensarın yöneldiği şî'b'e yönelmeyi tercih ederim".²⁰ Rivayetin bazı varyantlarında ise vadi veya şî'b denilerek iki kelime aynı anlamda kullanılmıştır.²¹

Şî'b kavramı, kaynakların genelinde yaygın olarak kullanıldığı şekliyle vadi, dağlar veya tepeler arasındaki boşluk, dağlar arasındaki yol, dere yatağı, geçit, tehlikelerden koruyan sığınak, insanlardan saklanmak veya rüzgâr vb. tabii hadiselerden korunmak için saklanılan etrafı kapalı bölge, geçici süre konaklanan yer, toplu yaşam alanları, yaşamaya elverişli bölge anlamlarına gelmektedir.

2. Yaygın Kullanımı Bağlamında Şî'b Kavramı

Şî'b kavramı özellikle Mekke bölgesinde çok fazla kullanılmaktadır. Mekke'de hem Cahiliye döneminde hem de İslâmî dönemde bu kavramın yaygın bir kullanım alanının olduğu kaynaklardaki kayıtlardan anlaşılmaktadır. Kavramın daha iyi anlaşılması ve özellikle de Şi'bu Ebî Tâlib'in mekânsal tespitine katkı sunması bağlamında kelimenin gündelik dildeki kullanımından bazı örneklere yer verilecektir.

Bazı hadislerde Hz. Peygamber'in, kesretten kinaye bağlamında şî'b kelimesini sıklıkla kullandığı görülmektedir.²² Aynı şekilde tarih kaynaklarında

¹⁸ Ebû'l-Hasen Ali b. Ca'd, *Müsned*, nşr. Âmir Ahmed Haydar (Beyrut: Müessesetü Nâdir, 1410/1990), 195; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 7/437; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/431 (No. 362).

¹⁹ Abdülkerim Öner, "Hz. Peygamber'in Farklı Fikir ve Davranışlar Karşısındaki Tutumu", *Diyanet İlmî Dergi* 56/3 (Eylül 2020), 1098-1099.

²⁰ Ebû Osman Saîd b. Mansûr, *Sünenü Saîd b. Mansûr*, nşr. Habîburrahman el-Â'zamî (Hindistan: 1982), 2/372; Ali b. Ca'd, *Müsned*, 213; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 20/57-58 (No. 12608).

²¹ Tayâlisî, *Müsned*, 4/227; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 18/180 (No. 11636).

²² Ebû Abdillâh Nuaym b. Hammâd, *el-Fiten*, nşr. Emin ez-Züheyrî (Kahire: Mektebetü't-Tevhid, 1412/1992), 2/626.

da kesretten kinaye olarak şî'b kavramı çokça kullanılmıştır.²³ Bu da Hicaz bölgesinin coğrafi yapısında çok sayıda şî'b alanlarının bulunduğu ve günlük hayatta konuşma dilinde bu kavramın sıklıkla kullanıldığını göstermektedir.

Cennetliklerin en alt derecesinde olanlara verilecek mükâfatlardan bahseden bir hadiste, onlara çok büyük ve kırmızı bir yâkut veya yeşil zümrütün verileceği, onun üzerinde yetmiş tane şî'bin, her şî'b'de yetmiş odanın, her odada yetmiş kapının bulunduğu bahsedilmektedir.²⁴ Başka bir hadiste de cehennemde "Ğassâk" denilen bir vadinin bulunduğu ve bu vadide 330 şî'b, her şî'b'de 330 köşk, her köşkte de 330 ev bulunduğu belirtilmektedir.²⁵ Bu hadislerde kullanıldığı anlam itibarıyla şî'b'in, içerisinde evler ve odalar barındıran yaşam alanına benzetilmiş olması, şî'blerin yaşam alanları olduğunu göstermektedir. Yine cehennem tasviri yapılan rivayette önce vadi ve daha sonra da o vadide yer alan şî'blerin varlığından bahsedilmiştir. Buradan şî'blerin vadiler içerisinde yer aldığını ve bir anlamda şî'blere küçük vadiler denilebileceğini sonucu çıkarılabilir.

Bazı rivayetlerde ise şî'b kavramı manevi anlamda kullanılmıştır. Kendisinden ilim talep edilen bir âlimin ilminin ne kadar geniş olduğunu belirtmek için, "sanki onun yanında iken şî'blerden bir şî'b'de bulunduğumu hissettim" şeklinde bir ifade kullanılmış olması bunu teyit etmektedir.²⁶

Bazı rivayetlerde şî'b kavramı ile çokluk kastedilmiş ve genelde, şî'blerden bir şî'b veya Mekke Şî'blerinden bir şî'b şeklinde kullanım tercih edilmiştir.²⁷ Yine Hz. Peygamber, Allah'a yemin ederek Medine'nin bütün geçitleri ve şî'blerinde şehri korumak için bekleyen iki meleğin bulunduğunu söylemiştir.²⁸

²³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 24/154 (No. 15426).

²⁴ Ebû Muhammed Abd b. Humeyd, *el-Muntehab min Müsnedi 'Abd b. Humeyd*, nşr. Subhî el-Bedrî es-Sâmerrâî-Mahmûd Muhammed Halîl (Kahire: Mektebetü's-Sünne, 1408/1988), 268.

²⁵ İsfahânî, *Hilye*, 6/64.

²⁶ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, *es-Sünen*, nşr. Hüseyin Selim Üsdü'd-Dârânî (Suudî Arabistan, 2000), 1/489; Zehebî Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Târîhu'l-İslam ve Vefeyâtü'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2003), 3/499.

²⁷ Nuaym b. Hammâd, *el-Fiten*, 1/188; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/24 (No. 2116); Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, nşr. Muhammed Zühayr b. Nasr (b.y: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), "Rikâk", 34 (No. 6494); Ebû'l-Hasen Kâdî'l-kudât Abdülcebbâr b. Ahmed b. Abdilcebbâr el-Hemedânî Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîtü Delâilu'n-Nübüvve* (Kahire: Dâru'l-Mustafâ, t.y.), 2/362.

²⁸ Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y.), "Hac", 86.

Huneyn Gazvesi'nde ele geçirilen ganimetler Cî'rane bölgesindeki bir Şi'b'de toplanmış ve daha sonra da Hz. Peygamber tarafından taksim edilmiştir. Henüz Müslüman olmayan Safvan b. Ümeyye'nin de yanında bulunduğu sırada ganimetlerin toplandığı bölgeye gelen Hz. Peygamber, Safvan b. Ümeyye'nin koyun, keçi ve deveden oluşan binlerce hayvanın bulunduğu bu şi'b'e doğru baktığını görünce ona; Ey Ebâ Vehb, bu şi'b hoşuna gitti mi? Demiş ve daha sonra da kendisini Müellefe-i kulûb'den sayarak yüz deve vermiştir.²⁹

Zemzem suyunun faziletinden bahsederken Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Yeryüzündeki en hayırlı su Zemzem, en şerli su ise Berehût suyudur". Bu su Hadramevt bölgesindeki şi'blerden bir şi'b'de bulunmaktadır.³⁰

Hz. Peygamber insan ve mekân isimlerinden İslâm'a uygun düşmeyenleri değiştirmiştir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in, Cahiliye döneminde Dalâle olarak isimlendirilen bir şi'bin ismini Şi'bu'l-Hüdâ olarak değiştirdiği belirtilmektedir.³¹

Mekke ve Medine dışında başka bölgelerden bahsederken de bazı kaynaklar şi'b kavramı kullanmaktadırlar. Örneğin Muhammed b. Ebî Bekr'in, Mısır Şi'blerinden bir şi'b'de yakalanarak öldürüldüğünden bahsedilirken bu kavram kullanıldığı gibi Taberistan bölgesinde meydana gelen olaylar anlatılırken de yine şi'b kavramı kullanılmıştır. Bununla birlikte İran ve Orta Asya gibi dağlık coğrafyaların bazı bölgeleri için de aynı kavramın kullanılmış olduğu görülmektedir.³²

Bu rivayetlerdeki kullanımlardan, şi'b kavramının özellikle Mekke halkının dilinde, dillere pelesenk olduğu ve daha çok kesretten kinaye bağlamında, vadi ve yaşam alanları anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kavramın bu anlamlardaki kullanımı da yine şi'blerin yerleşim alanlarını olduğu anlamını çağırıştırılmaktadır.

²⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Vâkidî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, nşr. Marsden Jones (Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1989), 2/854; Takiyyuddîn Ahmed b. Ali el-Makrîzî, *İmtâü'l-Esmâ bimâ li'n-Nebîyyi mine'l-Ahvâli ve'l-Emvâli ve'l-Hafedeti ve'l-Metâ'*, nşr. Muhammed Abdülhamid en-Nümeysî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999), 14/7.

³⁰ Fâkihi, *Ahbâru Mekke*, 2/32.

³¹ Makrîzî, *İmtâ'u'l-Esmâ'*, 2/277; Şâmî, *Sübü'l-Hüdâ*, 9/361.

³² Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu'r-Rusul ve'l-Mulûk* (Beyrut: Dâru't-Türâs, 1387/1968), 6/309, 446; Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, nşr. Hamdî b. Abdülmecîd es-Selefi (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1415/1994), 1/84; İzzüddin Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh*, nşr. Ömer Abdüsselam Tedmürî (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1997), 7/681.

Coğrafi yapısı itibariyle dağlık bir bölge olan Mekke'de çok sayıda şî'b bulunmaktadır. O kadar ki bu durum özlü sözlere bile konu olmuştur. Nitekim Mekke'de yaşayanların o bölgeyi çok iyi tanıdıkları vurgulamak için, Mekkeliler bu şehrin şî'blerini herkesten daha iyi bilirler,³³ yine başkasına yardımcı olamamanın verdiği rahatsızlığı dile getirmek için, kendi işlerimle meşgul olmam (şî'âb) başkalarına yardımcı olmaktan beni alıkoydu,³⁴ anlamlarında şî'b kavramı dillerde darbimesel olarak yer etmiştir. Bütün bunlar Mekke toplumunda şî'b kelimesinin çok yaygın bir kullanım alanına sahip olduğunu göstermektedir.

3. Mekke Bölgesi Şî'bleri

Mekke, etrafını büyük dağların kuşattığı büyük bir vadide bulunmaktaydı.³⁵ Dolayısıyla bölgenin coğrafyası söz konusu olduğunda şî'b çokça kullanılan kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramın, Mekke bölgesi bağlamındaki kullanım zenginliği ve içeriğini anlamak, Mekke'de bulunan Şî'bu Ebî Tâlib'in mahallinin tespitini kolaylaştırmak için bu başlık altında şehrin yakınlarında bulunan önemli şî'blerden bahsedilecektir.

Mekke tarihiyle ilgili kaynaklar ve bazı hadislerden, bu şehrin etrafında çok sayıda şî'b bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu durum şehir ve çevresiyle ilgili anlatımlarda kendisini açıkça göstermektedir. Şî'b diye isimlendirilen alanların oluşumu ve kavramın kullanımındaki yaygınlığının, bölgenin coğrafi yapısının tabii bir sonucu olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Kureyş'in atası Kusay'ın Mekke'yi ele geçirmesinden önce bölge halkının Kâbe'nin etrafına evler yapmadıkları ve şehrin dışındaki dağlar arasında bulunan şî'blerde yaşadıkları, her şî'b'in orada oturan ailenin ismiyle anıldığı belirtilmektedir.³⁶ Daha sonra her ne kadar Kâbe'nin etrafına evler yapılsa da insanlar alışkanlıklarını terk etmemiş ve muhtemelen daha sağlıklı bir havada yaşamayı tercih ettiklerinden dolayı şî'blerde yaşamaya devam etmiştir.

Genel olarak Mekke halkının ikamet alanı olarak kullanılan dört tane dış mahalleden bahsedilir. Bunlar; Hacûn denilen ve Merve tepesine kadar uzanan mahalle, Zîtuvâ vadisine kadar uzanan Kua'ykiân, Mesfele bölgesine ka-

³³ Âtik b. Gays b. Züveyyir b. Zâyir Bilâdî, *Meâlimu Mekkete't-Târîhiyye ve'l-Eseriyye* (Mekke: Dâru Mekke, 1980), 145.

³⁴ Cevherî, *es-Sihâh*, 156.

³⁵ Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ebî Ya'kûb el-Ya'kûbî, *Kitâbu'l-Büldân* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1422/2002), 153.

³⁶ Ahmed Ğalûş, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve'd-Da'vetü fi'l-Ahdi'l-Mekkî* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2003), 259.

dar uzanan Ecyâd-ı Kebîr ile Ebtah (Muhassab) denilen ve Mina'ya kadar uzanan mahallelerden ibarettir.³⁷ Şi'b olarak isimlendirilen alanlar bu dört mahalle içerisinde bulunuyordu. Mekke civarındaki şî'blerden bazıları aşağıda anlatılacaktır.

Şi'bu Havvâ

Hz. Âdem, cennetten çıkarılıp dünyaya gönderildikten sonra Mekke'ye gelmiş ve burada yaşamıştır. Hz. Âdem, su ihtiyacını karşılamak için Mekke bölgesinde kuyu açmıştır. Kerru Âdem denilen ve Şi'bi Havvâ'da olduğu belirtilen bu kuyunun Mekke bölgesinde kazılan ilk kuyu olduğu ve Muhassab (Bathâ) bölgesinde bulunduğu belirtilmektedir.³⁸ Bu kuyunun Mekke'nin meskûn mahallelerinden olan Muhassab bölgesinde bulunması önemlidir. Çünkü bu bölge Mekke mıntıkasındaki meskûn alanların en hareketli ve yoğun olanıdır.

Şi'bu Ebî Dübb

Mekke şehrinin yukarı tarafında (Ma'lât) ve Hacun bölgesinin yakınında bulunuyordu. Ayrıca Cahiliye döneminden İslâm'ın ilk yıllarına kadar Mekkelilerin ölülerini defnettikleri kabristanlardan birisi (Muallâ) de buradaydı. Girişinde, Ebû Musa el-Eşarî'nin bir su kuyusu ve çardağı vardı.³⁹ İçerisinde meskenlerin de yer aldığı bu şî'b'de kasapların bulunduğu ve bundan dolayı buranın Şi'bu'l-Cezzârîn olarak da anıldığı belirtilmektedir.⁴⁰

Şi'bu'l-Hacûn

Hz. Peygamber'in cinlere Kur'an okumak için İbn Mesû'd ile Şi'bu Ebî Dübb yakınlarında bulunan bir yere kadar gittiği ve burada cinlere Kur'an okuduğu belirtilmektedir.⁴¹ Hz. Peygamber'in cinlere Kur'an okuduğu bu şî'b, Hacûn bölgesinde bulunduğu için bazı kaynaklarda burası Şi'bu'l-Hacûn olarak zikredilmiştir.⁴² Olayın günümüzde Cin Mescidi denilen mescidin bulunduğu yerde cereyan ettiğine genel olarak inanılmaktadır.

³⁷ Hasen b. Ali Merrâküşî, *el-İstibsâr fî Acâibi'l-Emsâr* (Bağdad: Dâru's-Şuûni's-Sekâfiyye, 1986), 10.

³⁸ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/214, 277; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/64.

³⁹ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/209, 225; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/31, 69, 109.

⁴⁰ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/273; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/108.

⁴¹ Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 3/393.

⁴² Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Tefsîru't-Taberî*, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir (Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 2000), 22/136; Hüseyin b. Muhammed b. Hasan ed-Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi Nefîs* (Beyrut: Dâru Sâdir, t.y.), 1/304.

Şi'bu Ebî Zer

Bazı kaynaklarda bu isimli bir şi'b'den bahsedilmiştir. Muhtemelen yazım yanlışlığından dolayı böyle bir okuma yapılmış ve Şi'bu Ebî Dübb ile karıştırılmış olmalıdır. Yukarı Mekke'de olduğu belirtilen bu şi'b'e ilk Müslümanlardan bazılarını müşriklerden gizli olarak namaz kılmak için gittikleri yerlerden biri olduğu söylenmiştir.⁴³ Yapılan tarifler bu isimde müstakil bir şi'bin olmadığını ve Ebî Dübb kelimesinin yanlış okunmasıyla bu kanaate ulaşıldığını göstermektedir.

Şi'bu Minâ

Adından da anlaşılacağı üzere Hac menâsikinin ifa edildiği alanlardan olan Mina bölgesine bu isim verilmiştir.⁴⁴ Muhtemelen yapısı itibariyle bir vadiyi andıran, özellikle hac günlerinde yaşam alanı haline gelen Mina bölgesi, yapısal özellikleri ve fonksiyonelliği açısından şi'b olarak isimlendirilmiştir.

Şi'bu Ecyâd

Mekke'nin dört merkez yaşam alanlarından biri olan Mesfele bölgesinde de şi'bler bulunuyordu. Bunlardan birisi de Kâbe'ye çok yakın olan Ecyâd tepesi civarındaki Şi'bu Ecyâd'dır. Ebû Hureyre'den rivayet edilen bir hadiste; Hz. Peygamber'in, "Şi'bu Ecyâd ne kötü bir şi'b'dir. Dâbbetü'l-Arz buradan çıkacaktır" buyurduğu belirtilmektedir.⁴⁵ Gizli davet döneminde Hz. Peygamber'in burada da bazı sahâbilerle namaz kıldığı söylenmiştir.⁴⁶ Ecyâd bölgesi gizli davet çalışmalarının merkezi olan Dâru'l-Erkam'a yakın olduğu için muhtemelen buradan çıkıp Ecyâd civarındaki şi'blerde gizlenerek namaz kılmak mümkün olabiliyordu.⁴⁷

Şi'bu'l-Hûz

Muhassab (Bathâ) vadisinde bulunuyordu. Hz. Peygamber Veda haccını tamamladıktan sonra Mina'dan Muhassab bölgesine gelmiş ve Mekke'den

⁴³ Kâdî Abdülcebbar, *Tesbîtü Delâilu'n-Nübüvve*, 2/350.

⁴⁴ Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Musannef*, nşr. Habîburrahmân el-A'zamî (Beyrut: el-Meclisü'l-İlmî, 1403/1983), 5/142.

⁴⁵ Nuaym b. Hammâd, *el-Fiten*, 2/662; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/12. Kıyamet alâmetlerinden olduğuna inanılan bu yaratık konusu müstakil bir çalışma gerektirecek kadar detaylı ve kompleks bir konu olduğundan dolayı burada bu bağlamdaki spekülasyonlara yer verilmemiştir.

⁴⁶ Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ*, 10/234; Ebu'l-Ferec Nureddin Ali b. İbrahim el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1427/2006), 1/402.

⁴⁷ Salâhuddîn Halil b. İzzüddîn Aybeg b. Abdillâh es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, nşr. Ahmed el-Arnâvût-Türkî Mustafa (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâs, 2000), 15/91.

ayrılana kadar burada konaklamıştır. Hz. Peygamber'den sonra onun sünnetini takip ederek, bu bölgede geceleme güzel bir gelenek olarak kabul edildiğinden, bazı insanların bu geleneği yaşatmak için aynı Muhassab Vadi'sinde bulunan Şi'bu'l-Hûz'da konakladıkları belirtilmektedir.⁴⁸ Buranın giriş kısmında meskenler bulunuyordu.⁴⁹ Burada konaklamasından dolayı İbrahim b. Yezîd ve Ebû Salih isimli kişilere el-Hûzî nisbesi verilmiştir.⁵⁰ Nâfi b. el-Hûzî isimli kişinin buraya ilk olarak yerleşen ve burada ev yapan kişi olması dolayısıyla burası ona nispet edilerek anılmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise burası Şi'bu Nevbe olarak isimlendirilmiştir.⁵¹ Burada yaşayan ailelere nispetle bu şî'b'e böyle bir ismin verildiği anlaşılmaktadır.

Şi'bu's-Safi

Muhassab mevkiinde bulunan bu Şi'b, Cahiliye döneminde Mekkeliler'in yaz mevsiminde istirahat edip dinlenmek için çıktıkları bir yerdir. Bu fonksiyonu itibariyle şî'bin bulunduğu dağa Râhat ismi verilmiştir. Ayrıca hac görevlerini tamamladıktan sonra insanların Mina'dan Mekke'ye inerken bu şî'bin girişinde konakladıkları ve aralarında şiirler okuyup kabilelerinin üstünlüklerini dile getirdikleri belirtilmektedir. Bundan dolayı buraya hicvetmek anlamında Şi'bu's-Sibâb da denilmektedir.⁵²

Şi'bu'l-Hayf

Bu Şi'bin de Muhassab (Bathâ) bölgesinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Şi'bu Ebî Tâlib'in Hacun tarafına düşen giriş bölgesine yakın olmasından dolayı olsa gerekir bazı muahhar kaynaklar, muhtemelen burayı aynı yer zannederek Hâşimoğullarının boykot esnasında sığındıkları şî'bi, Şi'b'ul-Hayf olarak isimlendirmektedirler.⁵³

⁴⁸ Taberî, *Târîh*, 8/61; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mirâtü'z-Zemân*, 12/291.

⁴⁹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 3/190; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 1/222; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/45, 76.

⁵⁰ Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe, *el-Meârif*, nşr. Servet Ukkâşe (Kahire: el-Heye'tü'l-Mısıriyye, 1992), 596; Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr, *Müsnedü'l-Bezzâr*, nşr. Mahfûzurrahman Zeynullah (Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikme, 2009), 16/248.

⁵¹ Ebû Abdillâh Muhammed İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1990), 6/40; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/275; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/123.

⁵² Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/274; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/31; Takiyyüddin Muhammed b. Ahmed el-Fâsî, *el-İkdü's-Semîn fi Târîhi'l-Beledi'l-Emîn*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998), 1/43-44.q

⁵³ Ebu'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdillâh b. Ahmed es-Süheyli, *er-Ravdu'l-Unuf* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1412/1992), 2/401.

Babası vefat ettikten sonra iki yaşında iken annesiyle Mekke'ye gelen İmam Şâfi, bu şî'b'de fakru zaruret içerisinde büyümüştür.⁵⁴ Yine Abdullah b. Zübeyr'in de burada idam edilmiş olduğu belirtilmektedir.⁵⁵

Şî'bu'l-Makbera

Mekke'nin en eski kabristanı olan ve günümüzde Cennetü'l-Muallâ olarak isimlendirilen kabristanın bulunduğu bölgeye verilen isimdir. Bu kabristan, Hz. Peygamber'in dedesi, amcası ve eşi Hz. Hatice'nin defnedildiği yerdir. Burayı özel kılan asıl husus ise; Mekke çevresindeki şî'bler içerisinde hiç sapma olmaksızın yönü tamamen Kâbe'ye bakan tek şî'b olmasıdır. Muhtemelen bu özellikleri dolayısıyla Hz. Peygamber'in, "bu şî'b ne güzel bir şî'b, bu kabristanı ne kadar güzel bir kabristandır" dediği rivayet edilmiştir.⁵⁶

Şî'bu Âl-i Kunfûz

Burada, Halef b. Abdırabbih b. es-Sâib isimli kişinin ailesi topluca ikamet ediyordu. Şî'bu'l-Liâm da denilen bu bölge, ismini Kunfûz b. Zühayr'den almıştır. Mekke'den Mina'ya gidilirken sol tarafta kalmaktadır. Hz. Peygamber'in burada bulunan mescitte namaz kıldığı söylenmiştir.⁵⁷

Şî'bu Âl-i'l-Ahnes b. Şerîk

Hira Dağı'nın hemen bitişiğindedir. Haricilerin lideri Necde b. Âmir, hacca geldiği zaman burada konakladığı için buraya Şî'bu'l-Havâric ve Şî'bu'l-Ezârika, içerisinde çok sayıda bitki bulunduğundan dolayı Şî'bu'l-Ayşûm da denilmektedir. Çok eski dönemlerde Habeşlilerin burada konakladığına inanılmaktadır.⁵⁸

Şî'bu Züreyk

Bu şî'b, Zituvâ vadisi'nde bulunmaktadır. Züreyk isimli kişinin Mekke'de mevâliden olduğu ve kendisi gibi mevâliden olan bir kadınla zina yapması sonucu bu şî'de recmedildiklerinden dolayı buraya bu isim verilmiştir.⁵⁹

⁵⁴ İsfahânî, *Hilye*, 9/73; Ebü'l-Kâsım Ali b. el-Hasen İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, nşr. Amr b. Ğarâme el-Amravî (Beirut: Dâru'l-Fikr, 1995), 51/282.

⁵⁵ İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 51/282; Sibte İbnü'l-Cevzî, *Mirâtü'z-Zemân*, 8/52.

⁵⁶ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/209; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/33, 148.

⁵⁷ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/286; Fâsî, *el-'İkdü's-Semîn*, 1/50.

⁵⁸ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/287; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/153.

⁵⁹ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/300; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/206.

Şi'bu'l-Metâbih/ Şi'bu Abdillâh b. Âmir/ Şi'bu Âmir/ Şi'bu İbn Âmir

Bu Şi'b, kaynaklarda farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Rivayet edildiğine göre, Hz. İsmail'den sonra Cürhümlüler arasında iktidar kavgaları başlamış ve çetin mücadeleler meydana gelmişti. Uzun bir aradan sonra taraflar aralarında barış antlaşması yapılmış ve çatışmalara ara verilmiştir. Söz konusu bu sulh antlaşmasının, Mekke etrafındaki yüksek dağlardan birisi olan Handeme Dağı'nın eteklerinden Muhassab (Bethâ)'a doğru uzanan alanda bulunan Şi'bu'l-Metâbih'te yapıldığı belirtilmektedir. Tubbalıların Mekke'ye geldikleri zaman, burada hayvanlarını kesip yemeklerini hazırladıklarından dolayı, yemek pişirilen yer anlamında bu şî'b'in Metâbih diye isimlendirildiğine inanılmaktadır.

Mekke'de çokça tanınan Şi'blerden olduğu anlaşılan bu şî'be, daha sonraları Şi'bu Abdillâh b. Âmir, Şi'bu Âmir, Şi'bu İbn Âmir denilmiş ve İslâm'dan sonra da bu isimle anılmaya devam etmiştir.⁶⁰ Yukarı Mekke'de, Hacûn bölgesinde bulunan bu şî'bin girişinde Cahiliye döneminde Abdülmuttalib ailesinin meskenleri bulunuyordu.⁶¹ Konumu itibarıyla bu şî'bin, Şib'bu Benîhâşim/ Şi'bu Ebî Tâlib mahallinin bitişiğinde olduğu anlaşılmaktadır. Şib'in girişinde Abdülmuttalib ailesinin meskenlerinin bulunması da bunu teyit etmektedir.

Şi'bu'l-Akabe / Şi'bu'l-Bey'ah / Şi'bu'l-Ensâr

Üç farklı isimle anılan bu şî'b, Mina bölgesinde bulunmaktadır. Hz. Peygamber, Medinelî Evs ve Hazreç topluluğuyla bu şî'b'de Akabe Biatlarını gerçekleştirmiştir.⁶² İnsanlardan gizli olarak yapılan bu biatlerin Mina bölgesindeki bu şî'b'de gerçekleştirilmiş olması, burasının iki tepe arası veya dere görünümünde bir yer olduğunu akla getirmektedir.

Ensarla yapılan biatlerden dolayı buraya Şi'bu Ensar dendiği ve Mina'da buldukları sırada ensarın burada konakladığı ilgili rivayetlerden anlaşılmaktadır.⁶³ Bu şî'bin girişinde Salâsil isimli bir su kuyusunun bulunduğu söylenmektedir.⁶⁴ Girişinde su kuyusunun bulunması, şî'blerin rastgele seçilen yerler olmadığını, buraların tercihinde yaşamaya elverişli imkânlar barındırmasının belirleyici olduğunu göstermektedir.

⁶⁰ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), *Fedâilü's-Sahâbe*, nşr. Vasiyyullah Muhammed Abbâs (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1403/1983), 2/733; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 1/80.

⁶¹ Fâkihi, *Ahbâru Mekke*, 3/251.

⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 22/347 (No. 14456); Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/214.

⁶³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/116 (No. 708); Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 1/303.

⁶⁴ Fâsî, *el-'İkdü's-Semîn*, 1/12.

Şi'bu'l-Mebâl

Bu şi'b, Arafat'la Müzdelife arasında bulunuyordu. Hz. Peygamber'in Arafat'tan Müzdelife'ye giderken binitinden inerek bevledip abdest almış olduğu yerdir. Bu olaydan dolayı burası, idrar yapılan yer anlamında Şi'bu'l-Mebâl diye isimlendirilmiştir.⁶⁵ Bazı kaynaklarda burası Şi'bu'l-Ezhar veya Ezâhir olarak da isimlendirilmiştir.⁶⁶

Şi'bu's-Sukyâ

Arafat'tan Mina'ya inilirken sağ tarafta bulunmaktadır. Burada Abdullah İbn Zübeyr'in açtığı büyük bir kuyu vardı ve o kuyu etrafında bir bahçe oluşturulmuştu. Yine buranın girişinde Câhiliye döneminden kalma başka bir kuyunun daha bulunduğu belirtilmektedir.⁶⁷ Burada bulunun kuyular nedeniyle bu şi'be, sulamak anlamına gelen sukyâ ismi verilmiştir.

Şi'bu'l-Muhâcir

Hz. Peygamber, Vedâ haccında Mina'da hacıların konaklaması sırasında ensar, muhacir ve diğer kabilelerden hacıları ayrı ayrı bölgelerde konaklatmıştır. Muhacirler Mina'daki şi'b'lerden birisinde konaklamış ve onların ilk defa konakladıkları şi'be daha sonraları bu isim verilmiştir.⁶⁸

Şi'bu Osman b. Abdillâh b. Hâlid b. Esîd/ Şi'bu Benî Abdillâh/ Şi'bu Âli Abdillâh

Kaynaklarda farklı şekillerde isimlendirilen bu şi'b, Mekke'deki büyük vadilerden birisi olan Fah vadisi'nde, Cî'râne ile Mahdes denilen bölge arasında bulunuyordu. Fetih günü Hz. Peygamber'in Mekke'ye girdiği bölgede bulunan bu şi'b'de, Abdillâh b. Ömer isimli sahâbînin kabri bulunmaktadır.⁶⁹

Şi'bu Benî Mahzûm

Mahzumoğullarına ait olan şi'b'de, bu aşiretin meskenleri bulunuyordu. O evlerden birisinin çok büyük olduğu ve iki kapısı bulunduğu, içerisinde

⁶⁵ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/190; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 5/24.

⁶⁶ Makrîzî, *İmtâü'l-Esmâ*, 2/114; Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ*, 8/472; Muhammed b. Abdül-bâkî ez-Zürkânî, *Şerhu'z-Zürkânî ale'l-Mevâhibi'l-Ledünniyye* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1996), 11/413.

⁶⁷ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/283; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/138.

⁶⁸ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/173; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/230.

⁶⁹ San'ânî, *el-Musannef*, 5/153; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/130, 289; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/156; Fâsî, *el-'İkdü's-Semîn*, 1/48.

insanlara yemek ikramlarının yapıldığından bahsedilmektedir.⁷⁰ Burası muhtemelen Ebû Cehil ailesinin konağı olmalıdır. Çünkü Ebû Cehil'in babası Hişâm, fakirleri gözetmesi, ikramı ve cömertliği ile şöhret bulmuş olan, sürekli evlerinde sofralar açık bulunan bir kimse olarak bilinmektedir.⁷¹

Şi'bu Amr b. Abdillâh b. Safvân

Aşağı Mekke'de (Mesfele) bulunuyordu. Amr b. Abdillâh b. Safvân el-Cumahî ailesine ait olduğu belirtilmektedir.⁷² Ailenin burada ikametinden dolayı bölgeye bu isim verilmiştir.

Şi'bu'l-Hâtem/Hâtim

Mesfele bölgesinde ve Küçük Ecyâd ile Büyük Ecyâd arasında bulunmaktaydı. Abdurrahman b. Attâb b. Esîd, Cemel Vak'ası'nda Hz. Aişe'nin tarafında savaşa katılmış ve öldürülmüştür. Daha sonra yüzüğünün takılı olduğu elini kuşların getirip bu bölgeye bıraktığı, yüzüğünden bu elin ona ait olduğunun anlaşıldığı, bundan dolayı da buraya yüzük anlamına gelen bu ismin verildiği belirtilmektedir.⁷³

Şi'bu'l-Cevz

İbrahim b. Yezîd el-Mekkî isimli ravi, Mekke'de bu şî'b'de ikamet ettiğinden dolayı kendisi buraya nispet edilerek İbrahim el-Cevzî diye şöhret olmuştur.⁷⁴

Şi'bu Sebîr

Bir tarafı Mina'ya diğer tarafı ise Hira Dağı'na bakan Sebîr Dağı üzerinde bulunuyordu. Hz. İbrahim, oğlu İsmail'i kurban etmek için Mina bölgesine geldiğinde buraya yönelmiş ve burada kararını oğluna açıklamış, oğlunun teslimiyet göstermesinden sonra da onu kesmeye yeltenmiştir.⁷⁵

⁷⁰ Ebû Ca'fer Muhammed İbn Habîb, *el-Münemmak fî Ahbâri Kureyş*, nşr. Hurşîd Ahmed Fârûk (Beirut: Âlemu'l-Kutub, 1985), 341.

⁷¹ Musa'b b. Abdillâh b. Musa'b ez-Zübeyrî, *Nesebu Kureyş*, nşr. Levi Provençal (Kahire: Dâru'l-Meârif, 1953), 318.

⁷² Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davud el-Belâziürî, *Futûhu'l-Buldân* (Beirut: Dâru Mektebeti Hilâl, 1988), 1/58.

⁷³ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/291; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/169.

⁷⁴ İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 3/179.

⁷⁵ Taberî, *Târîh*, 1/275; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, 1/96.

Şi'bu'l-Cûdî

Bu şî'b'de yaşayan ve burada ilk ev yapan kişi olması dolayısıyla Nâfî' b. el-Cûdî'ye nispetle buraya bu isim verilmiştir.⁷⁶

Şi'bu Kua'ykiân

Kâbe'nin batı bölgesinde bulunan Kua'ykiân Dağı'nın eteğindeydi. Muh-temelen Abdullah b. Zübeyr'in Mekke hâkimiyeti döneminde Emevî ordusu-nun şehri kuşatması üzerine taraflar arasında meydana gelen çatışmalar es-nasındaki silah seslerinden dolayı, silah sesi, silahın şakırdaması anlamına ge-len bu isimle anılmıştır. Aynı zamanda Şi'bu Abdilllah b. Zübeyr olarak da bilinmektedir.⁷⁷

Şi'bu Benî Hâşim / Şi'bu Muhammed b. Yusuf

Şi'bu Benî Hâşim olarak bilinin bu bölge, daha sonraki tarihlerde Dâru İbn Yusuf, Şi'bu İbn Yusuf veya Şi'bu Muhammed b. Yusuf olarak isimlendiril-miştir. Bu bölgenin Hz. Peygamber'in büyük dedesi Haşim'e ait olduğu ve ondan sonra da oğlu Abdülmuttalib'e miras kaldığı belirtilmektedir. Abdül-muttalib vefat etmeden önce aşiretinin ikamet ettiği bu mahalleyi oğulları ara-sında paylaşmış ve Hz. Peygamber'in babası Abdullah'a da buradan pay vermiştir. Abdullah'ın ölümünden sonra da burası Hz. Peygamber'e kalmış-tır. Hz. Peygamber'in burada bulunan evde dünyaya geldiği kabul edilmek-tedir.⁷⁸ Yüzyıllar boyunca Hz. Peygamber'in doğum gününde burada Mekke halkının dini merasimler icra ettikleri belirtilmektedir.⁷⁹

Muhammed b. Yusuf, Emevîler döneminin meşhur valisi Haccâc'ın kar-deşi olup Emeviler döneminde, Haşimilerden bu evin yerini satın alarak "Beydâ" isimli konağına dâhil etmiştir. Bundan sonra da burası, Şi'bu Mu-hammed b. Yusuf ismiyle anılmıştır. Abbâsîler döneminde ise hac yapmak için Mekke'ye gelen Harun Reşîd'in annesi Hayzurân, konağa dâhil edilen

⁷⁶ Abdullâh b. Abdilazîz b. Muhammed b. Eyyûb b. Amr Ebû Ubeyd el-Bekrî, *el-Mesâlik ve'l-Memâlik* (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1992), 1/399.

⁷⁷ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/230-233; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/139.

⁷⁸ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/230-233; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 3/246; Ebû'l-Feth Fet-huddîn Muhammed b. Muhammed el-Ya'merî İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnu'l-Eser fî Funûni'l-Megâzî ve's-Şemâil ve's-Siyer*, nşr. İbrahim Muhammed Ramadân (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1993), 1/33; Ebû'l-Fidâ İsmail İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, nşr. Mustafa Abdülvâhid (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1976), 1/200.

⁷⁹ Muhammed b. Ömer b. Mübârek el-Himyerî el-Hadramî Bahrak, *Hadâiku'l-Envâr ve Metâliu'l-Esrâr*, nşr. Muhammed Gassân Nasûh Özkul (Cidde: Dâru'l-Minhâc, 1419/1999), 105; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, 1/198.

Hız. Peygamber'in doğduğu evin alanı konaktan ayırarak yerine bir mescit yaptırmıştır.⁸⁰

Hız. Peygamber'in dünyaya geldiği bu evin bulunduğu bölge, bazı kaynaklarda Şi'bu Ebi Talib şeklinde isimlendirilmiştir. Dolayısıyla bu şî'b, aynı zamanda boykot yıllarında Hâşimîlerin bir araya geldikleri yerdir. Önceleri Şi'bu Benî Hâşim, Şi'bu Ebî Tâlib diye isimlendirilen bu bölge, daha sonraki dönemlerde ve günümüzde Şi'bu Ali olarak isimlendirilmektedir.⁸¹ Aşağıda detaylıca işleneceği üzere; Şi'bu Benî Hâşim, Şi'bu Ebî Tâlib, Şi'bu Ali veya Şi'bu Ali b. Ebî Tâlib tarihi süreçte aynı yeri ifade etmek için kullanılan farklı isimlerdir.

Şi'bu Ali b. Ebî Tâlib

Bazı kaynaklarda bu isimli bir şî'bden bahsedilmektedir. Yukarıdaki paragrafta bahsedildiği üzere bu isimle anılan şî'b'in, Şi'bu Benî Hâşim veya Şi'bu Ebî Tâlib denilen şî'b olduğu anlaşılmaktadır. Hız. Hüseyin'in, Yezid'e biat etmemek için aile fertleriyle Medine'den ayrılıp Mekke'ye geldiği zaman atalarının ikamet alanı olan bu şî'b'e yerleştiği belirtilmektedir.⁸² Abdullah b. Zübeyr'in, Muhammed İbnü'l-Hanefiyye'yi hapsediği bölgenin burası olduğunun belirtilmesi⁸³ de yine bu şî'b'in ayrı bir şî'b olmadığını ve yukarıda bahsedilen şî'blerle aynı yer olduğunu teyit etmektedir.

Yukarıda müstakil olarak zikredilen şî'bler dışında kaynaklarda ismi geçen fakat haklarında bilgi bulunmayan çok sayıda şî'b'in var olduğu da görülmektedir. Şi'bu'l-Bâne Şi'bu'l-Arûs Şi'bu Eşres Şi'bu'l-Leyl (Mesfele'de),⁸⁴ Şi'bu Fâdih⁸⁵, Şi'bu Âl-i Süfyân, Şi'bu Ebî Ziyâd, Şi'bu Amr b. Osman, Şi'bu Osman (Mina yolu üzerinde), Şi'bu Hadârime (Mina bölgesinde), Şi'bu'r-Raham (Mina bölgesinde), Şi'bu Benihallâk, Şi'bu'n-Nâkah, Şi'bu Erinî, Şi'bu Ernebe, Şi'bu'l-Beyn, Şi'bu Umâra, Şi'bu'l-Bişâme, Şi'bu Ğur, Şi'bu Sukyâ, Şi'bu Âl-i Muharrak⁸⁶, Şi'bu Benîkinâne, Şi'bu'l-Muttalib b. Ebîvedâa, Şi'bu'l-Mubeyyida, Şi'bu Ernâ da yine Mekke civarındaki şî'blerden bazılarıdır. Son iki

⁸⁰ Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 1/338; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, 1/198.

⁸¹ Bilâdî, *Meâlimu Mekke*, 145.

⁸² Ebû Hanîfe Ahmed b. Dâvud ed-Dîneverî, *Ahbâru't-Tivâl*, nşr. Abdülmen'am Âmir (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-Arabî, 1960), 229.

⁸³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/78; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/175; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/255; Mutahhar b. Tâhir el-Makdisî, *el-Bed' ve't-Târîh* (Kahire: Mektebtü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, t.y.), 6/21.

⁸⁴ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/294; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/172, 189, 193, 204.

⁸⁵ Ebû Ubeyd el-Bekrî, *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, 1/399.

⁸⁶ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 1/222, 2/235, 271, 275, 276, 278; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/101, 152, 178, 182, 195, 210, 211, 255, 285, 5/24, 67.

şî'b'in Ecyâd civarında bulunduğu anlaşılmaktadır.⁸⁷ Bu şî'blerden bazıları farklı isimlerle birbirlerinin yerine kullanılmış olabileceğini de göz önünde bulundurmamak gerekmektedir.

Görüldüğü üzere şî'b kavramı, Mekke bölgesinde çok kullanılan bir kavramdır. Bunun temel sebebi ise bölgenin coğrafi özelliğidir. Nitekim Mekke dağlık bir bölgedir ve şî'b kavramı da direkt dağlarla irtibatlıdır. Dolayısıyla Mekke bölgesinde çok sayıda şî'b bulunuyordu ve nüfusun önemli bir bölümü buralarda yaşamaktaydı. Şî'blere verilen isimlerin orada yaşayan önemli şahıslar veya aşiretlere, bazen oralarda meydana gelen önemli ve sıra dışı olaylara nispetle verilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Mekke bölgesinde bulunan şî'bler genellikle meskûn alanlar veya yaşamsal aktivitelerin gerçekleştirildiği bölgelerdir.

4. Medine Bölgesi Şî'bleri

Medine, geniş bir ova üzerinde kurulu olduğu için şehrin bitişiğinde ve yerleşim alanının yakınında dağlar bulunmamaktadır. Dolayısıyla burada Mekke'de olduğu kadar şî'blere rastlanılmamaktadır. Bununla birlikte hadisler ve tarihi rivayetlerden Medine bölgesinde de şî'blerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Medine döneminde meydana gelen bazı olayları aktaran kaynaklar zaman zaman şî'b kavramını kullanmaktadırlar. Kavramın Medine dönemindeki kullanım alanlarını tespit etmek ve Mekke bölgesi ile bu bağlamdaki farkı anlamak için kaynaklarda ismi geçen Medine'deki bazı şî'bler aşağıda sıralanacaktır.

Şî'bu'l-Acûz

Medine dışında ve şehre yakın bir yerde, muhtemelen Yahudilerin iskân alanlarına yakın bir bölgede bulunuyordu. Yahudi Ka'b b. el-Eşref'in burada öldürüldüğü rivayet edilmektedir.⁸⁸

Şî'bu Benî Zibyân

Burası da Medine'nin yakınlarında bulunuyordu. Hz. Peygamber'in bu şî'b'e uğradığı belirtilmiştir.⁸⁹

⁸⁷ San'ânî, *el-Musannef*, 5/153; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/130, 160, 296, 300; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/33, 48, 69, 136.

⁸⁸ İbn İshâk, *Sîret*, 319; Muhammed b. Abdullah İbn Nâsiruddîn, *Tevdihu'l-Müştebih*, nşr. Muhammed Naîm el-Araksûsî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993), 5/338.

⁸⁹ İzzüddin Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, nşr. Ali Muhammed Muavvid- Adil Ahmed (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994), 1/292.

Şi'bu Benî Harâm

Medine civarında Yahudilerden bir boyun meskenlerinin burada bulunduğundan bahsedilir. Hz. Ömer döneminde burası Fetih Mescidi'ne dâhil edilmiştir.⁹⁰

Şi'bu Sil'

Medine yakınlarında bir şî'b'dir. Hendek Gazvesi'nden sonra Eşca' kabilesi heyeti Hz. Peygamberle görüşmek için geldiğinde burada konaklamış ve Hz. Peygamber onların bulunduğu bu şî'b'e giderek kendileriyle görüşmüştür.⁹¹

Şi'bu Eşca'

Medine civarında bulunan ve Eşca' b. Reys isimli kişinin konakladığı bir şî'b'dir. Bundan dolayı da onun ismiyle anılmaktadır.⁹² Burası Şi'bu Sil' ile aynı yer olabilir. Çünkü ikisi de Eşca' ailesi ile irtibatlandırılmaktadır.

Şi'bu Seyer/ Seyyer

Hz. Peygamber, Bedir Gazvesi'nde elde edilen ganimetleri, Bedir yakınlarında Safrâ denilen bölgede bulunan bu şî'b'de paylaştırmıştır. Ayrıca Bedir şehitlerinden dört kişinin buraya defnedildiği belirtilmektedir. Burada genellikle su bulunduğu ve bundan dolayı da hac yolcularının burayı menzil olarak kullandıkları rivayet edilmektedir.⁹³

Şi'bu Uhud

Uhud Gazvesi'nde Hz. Peygamber karargâhını buraya kurmuş, savaş başladıktan sonra muharebe alanında yaralanınca da bu şî'be taşınmıştır. Bu esnada Hz. Ali, Resulullahın içmesi için şî'b'in uç noktasında bulunan bir su kaynağından acele ile su getirmiş fakat suyun kokusu kötü olduğu için Rasulullah suyu içememiş ve o su ile yüzündeki kan lekelerini yıkamıştır.⁹⁴ Hz.

⁹⁰ Ebü'l-Hasen Nurüddîn Ali b. Abdullah b. Ahmed b. Ali el-Hasenî es-Semhûdî, *Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâri Dâri'l-Mustafâ* (Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1419/1999), 1/130.

⁹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/233; İbn Kesir, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/176; Şâmî, *Sü-bülü'l-Hüdâ*, 6/273.

⁹² Ebu Zeyd Ömer İbn Şebbe, *Târîhu Medîneti'l-Münevver*, nşr. Fehîm Muhammed Şeltût (Cidde, 1399/1979), 1/267.

⁹³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/13; Vâkidî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, 1/100, 147; Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî, *Sünenü's-Sağîr*, nşr. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî (Pakistan: Câmîatü'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 1989), 3/396; Semhûdî, *Vefâü'l-Vefâ*, 3/174.

⁹⁴ Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, 1/437.

Musa'nın, kendisinden önce vefat eden kardeşi Hz. Harun'u burada yukarıda bir yere defnettiği rivayet edilmişse de⁹⁵ yalçın kayalıklardan ibaret olması ve kabir kazmaya müsait bir yer olmaması dolayısıyla bu rivayet makul görülmemiştir. Bundan dolayı buraya Şi'bu Hârûn da denilmektedir.⁹⁶

İslâm tarihi ile ilgili bazı olaylar aktarılırken ismi zikredilmeyen şî'blerden bahsedilmiştir. Bunlardan birine göre; Zâtü'r-Rikâ Gazvesi'nden dönerken Hz. Peygamber ve yaklaşık dört yüz sahâbînün rüzgârın oldukça şiddetli estiği bir gece, gecelemek ve çölde esen rüzgârdan korunmak için güzergâhları üzerindeki vadilerden birisinde bulunan bir şî'b'e yerleştikleri, şî'b'in girişine de güvenlik gerekçesiyle, Ammar b. Yâsir ve Abbâd b. Bişr'i nöbetçi bıraktıkları belirtilmektedir.⁹⁷

Yukarıdaki olayda olduğu gibi Hz. Peygamber, ashabıyla birlikte sefer için şehir dışına çıktığı zaman gece istirahat etmek gerektiğinde vadilerdeki şî'blerden birine sığındığına dair rivayetler⁹⁸ ve yine Hz. Peygamber'in Medine'ye dua ederken onun çevresindeki bütün geçit ve şî'blerin melekler tarafından korunduğunu belirten rivayetler⁹⁹ de aynı şekilde Medine bölgesinde de şî'b'lerin var olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Medine bölgesinde şî'b kavramının yaşam alanları anlamında kullanılmadığı, daha çok kavramın kelime anlamı itibariyle, korunmak için saklanan etrafı çevrili alanları kastettiği anlaşılmaktadır. Bu da Mekke ve Medine bölgesinde kavrama yüklenen anlam ve içeriğin ne kadar farklı olduğunu göstermektedir.

Mekke bölgesinde olduğu gibi Medine civarında da şî'bler bulunuyordu. Fakat bu şî'bler Mekke bölgesine nispetle daha az ve genellikle de şehrin uzağında idi. Medine bölgesi şî'bleri çoğunlukla şehre uzak olduğu için, buraların meskûn alanlardan ziyade kısa süreliğine sığınılan, fırtına veya rüzgâr gibi tabii afetlerden korunmak için saklanan, içerisinde dinlenmeye elverişli ortam olan, iki tepe arasındaki korunaklı alanlar olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Böylece Mekke ile Medine bölgelerinde şî'b kavramı ile kastedilen anlamlar birbirine yakın olsa da Mekke Şî'bleri kavramsal ve nitelik bakımından kendine has bir özellik arz etmektedir.

⁹⁵ Nevevî, *Tehzîbü'l-Esmâ*, 2/134.

⁹⁶ Semhûdî, *Vefâü'l-Vefâ*, 3/109.

⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 23/52 (No. 14704); Vâkidî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, 1/397; Makrizî, *İmtâ'u'l-Esmâ*, 1/199.

⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 23/51-52 (No. 14704).

⁹⁹ Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünen*, nşr. Hasen Abdülmen'am (Beyrut: Müessesü'r-Risâle, 2001), "Menâsik", 311.

5. Şi'bu Ebi Tâlib

Şi'b kavramının detaylıca tahlil ve tespiti ile Mekke ve Medine bölgesi şi'bleri hakkında açıklama yaptıktan sonra şimdi çalışmanın ikinci kısmı olan Şi'bu Ebi Tâlib kavramıyla kastedilen bölgenin mekânsal tespiti konusuna değinilecektir. Bu Şi'b, Mekke'deki şi'blerden birisidir. Burayı özel kılan durum ise Hz. Peygamber'i koruma altına almak için Hâşimîlerin burada üç yıl boyunca boykota maruz kalmış olmalarıdır.¹⁰⁰

Bu şi'b'in yerinin tam olarak neresi olduğu konusunda kaynaklarda fikir birliği bulunmamaktadır. İlk dönem kaynaklarının bölge hakkında detaylı bilgi vermemesi, buradan bahseden kaynakların farklı isimlerle bahsetmeleri ve buna bağlı olarak sonraki dönem kaynaklarının bu konuda farklı yorumlar yapmaları konuyu içinden çıkılmaz bir duruma getirmiştir.

Şi'b'in yerinin doğru bir şekilde tayin edilememiş olması, boykot olayı ve boykot günlerinde yaşananların mahiyetinin doğru olarak anlaşılmasını güçleştirmektedir. Sonuçta Şi'bu Ebi Tâlib kavramı etrafında anlam kargaşası oluşmuş olup bu durum günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Dolayısıyla bu şi'b'in mekânsal tespiti konusunda tutarlı bir sonuca ulaşmak için, kaynaklarda dağınık halde bulunan tanımlayıcı verilerin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Mekke şehri, tarihinde farklı Arap kabilelerinin hâkimiyetinde bulunmuştur. Sonunda Kureyş'in atası Kusay, Mekke'de Huzâalılara karşı üstünlük sağlayıp şehri ele geçince, Kâbe civarından başlayarak Mekke'nin topraklarını on parçaya ayırmış ve Kureyş'in on boyu arasında paylaşmıştır. Bununla birlikte Kureyş'in bazı kollarını ise Mekke dışına yerleştirmiştir. Bu boylardan Mekke'de iskân edilenlere "Kureyşü'l-Bitâh", Mekke dışında çöle (Badiye) yerleştirilenlere de "Kureyşü'z-Zevâhir" denilmektedir.¹⁰¹ Kureyşü'l-Bitâh denilen boylar, Mekke şehri etrafında yaşayıp nispeten yerleşik hayat şekline sahip olmalarından dolayı diğerlerine göre daha medeni ve üstün kabul ediliyor ve bu gruba dâhil olanlar bu özellikleriyle iftihar ediyorlardı.¹⁰²

Mekke, derin bir vadi içerisinde ve dağların arasında yer almaktadır. Dolayısıyla Kureyşü'l-Bitâh denilen bu aşiretlerin hepsinin Kâbe'nin hemen yanı başına yerleştirilmesi, o dönemin şartlarında fiziksel alan açısından mümkün olamayacağı için onların bir kısmının şehrin etrafında yaşamaya elverişli bölgelere yerleşmiş oldukları anlaşılmaktadır. Bu şekilde Mekke'de ikamet eden

¹⁰⁰ İbn Seyyedünnâs, 'Uyûnu'l-Eser, 1/33; Makrîzî, İmtâü'l-Esmâ bimâ', 1/6; Şâmî, Sübülü'l-Hüdâ, 2/382.

¹⁰¹ Casim Avcı, "Kureyş (Benî Kureyş)", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/442-444.

¹⁰² Ezherî, Tehzîbu'l-Luğa, 5/100.

Kureyş kabilesinin boylarının topluca ikamet ettikleri alanlara “dâr” deniliyordu.¹⁰³ Dâr denilen bu yerleşim alanlarının bir kısmı ise şehrin hemen dışında, havadar ve yüksek yerlerde bulunuyordu.¹⁰⁴ İşte dâr olarak isimlendirilen toplu yaşam alanları zaman zaman kaynaklarda şî'b olarak da isimlendirilmektedir. Böylece dâr ve şî'b birbirleri yerine kullanılabilen kavramlar olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda Hâşimîlerin dârlarının bulunduğu bölgeye Şî'bu Ben'î Hâşim şeklinde bir isimlendirme yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

Şî'bin mekânsal tespiti bağlamında, Mekke'de kazılan su kuyularından bazıları ile ilgili verilen bilgiler önemli ip uçları barındırmaktadır. Mekke'de ilk kuyuyu Hz. Âdem'in açtığına inanılmaktadır.¹⁰⁵ Bundan başka Zemzem suyunun bulunuşuna kadar bölgede yaşayan insanların su ihtiyaçlarını temin etmek için kuyular açtıkları ve bu kuyulardan su ihtiyaçlarını temin ettikleri belirtilmektedir.

Hız. İsmail'den sonra Cürhümlüleri'nin bölgeye hâkim oldukları dönemlerde ise Mekke'nin su ihtiyacının önemli bir bölümü Zemzem kuyusundan sağlanıyordu. Huzâalılarla giriştikleri hâkimiyet mücadelesini kaybeden Cürhümlüleri, Mekke'yi terk ederken Zemzem kuyusunun üzerini kapatıp yerini kaybettiler. Hız. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'in, zemzem kuyusunun yerini tespit edip yeniden kazıncaya kadarki dönemde, şehirde yaşayan insanlar su ihtiyaçlarını karşılamak için Mekke etrafındaki bazı bölgelerde kuyular açmak zorunda kalmıştır.¹⁰⁶

Zemzem kuyusunun açılmasından önce Mekke'de yaşayan Kureyş sakinlerinin sayısı zaman içerisinde arttığı için su kaynakları yetersiz kalmış ve şehrin etrafında yeni kuyular açılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Hız. Peygamber'in dedesi Hâşim, Bezzer isimli kuyuyu açmış ve bu kuyuyu halkın kullanımına sunmuştur. Bu kuyunun, Handeme Dağı silsilesinin Kuzey gölgesinden giriş kısmında ve Hacûn (Bathâ) bölgesinde, Hâşim'den sonraki dönemlerde Şî'bu Ebî Tâlib, daha sonraları da Şî'bu Ali olarak isimlendirildiği anlaşılan alanın girişine yakın bir yerde açılmış olduğu söylenmektedir.¹⁰⁷

Özellikle hacılara su temin etmek amacıyla kazıldığı belirtilen bu kuyunun, Handeme Dağı'nın Hacûn (Bathâ) bölgesinden giriş kısmında, Cahiliye

¹⁰³ Yaşar Çelikkol, *İslâm Öncesi Mekke* (Anakara: Ankara Okulu Yayınları, 2003), 81.

¹⁰⁴ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/244.

¹⁰⁵ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/214, 277; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/64.

¹⁰⁶ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/39-41.

¹⁰⁷ Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, nşr. Ömer Abdüsselam Tedmürî (Beyrut, 2004), 1/100; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/214; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/64; Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, 1/57.

döneminde Müstenzer denilen Ebyed Dağı'nın bitişiğinde¹⁰⁸ yer aldığı ve aynı zamanda Ebû Leheb ve ailesinin ikamet ettiği yerin de buraya yakın olduğu belirtilmektedir. Açıkça konumu verilen bu kuyunun Şi'bu Ebî Tâlib'in girişinde bulunduğu rivayetlerde özellikle vurgulanmaktadır.¹⁰⁹ Ebû Leheb ailesinin evlerinin de Handeme Dağı'nın girişinde ve aynı zamanda Şi'bu Ebi Tâlib'e bitişik halde bulunuyor olması,¹¹⁰ buradan Ebu Kubeys Dağı'na kadar olan bölgenin Hâşimilerin yaşadığı mahalle olduğu göstermektedir.

Câhiliye döneminde Kureyşliler evlerini Kabe'nin etrafına yaparlar ve böylece toplu halde yaşarlardı. Kabilelerin topluca yaşadıkları bu evler topluluğuna şî'b denilmiştir. Bu şî'blerden direkt Kâbe'ye ulaşan geçit ve yollar bulunuyordu. O dönemde Kabe'nin etrafında koruyucu bir duvar bulunmadığı için bu yoldan yürüyenler doğrudan Kâbe'ye ulaşabiliyordu. Bundan dolayı da bu geçiş yerlerine kapı denilmiş ve bu kapılar o yollardan Kabe'ye ulaşan aşiretlerin isimleriyle; Bâbu Benî Şeybe, Bâbu Benî Hâşim gibi isimlerle anılmıştır.¹¹¹ Benî Hâşim kapısının şu anki sa'y alanı tarafında bulunması Hâşimîlerin mahallelerinden buraya direk inildiğini göstermektedir. Bu da yine Şi'bu Benî Hâşim denilen bölgenin mevkiinin tespiti bağlamında önemli ipuçları vermektedir.

Hacûn bölgesi; Merve Tepesi'nden çıktıktan sonra Mescidi Cin tarafına yönelince ön cephede kalan ve Mualla kabristanına kadar uzanan bölgedir. Boykot yıllarında burası Mekke'nin en önemli ve en merkezi bölgesi konumundaydı. Burada çok sayıda şî'bin bulunduğu ve Mekke'nin ileri gelen ailelerinin bu bölgede ikamet ettikleri belirtilmektedir.¹¹² Hâşimoğullarının önemli bir kısmının bu bölgede ikamet ettiği anlaşılmaktadır.¹¹³ Bundan dolayı da bu şî'b, bazı kaynaklarda Şi'bu Benî Hâşim ve Şi'bu Benî Abdî'l-Muttalib olarak da isimlendirilmiştir.¹¹⁴

¹⁰⁸ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 1/109; Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, 4/68.

¹⁰⁹ Ebû'l-Kâsım Mahmud b. Amr Cârullah ez-Zemahşerî, *el-Cibâlî ve'l-Emkinetü ve'l-Miyâh*, nşr. Ahmed Abdü't-Tevvâb (Kahire: Dâru'l-Fazîle, 1999), 41; Fâsî, *el-İkdü's-Semîn*, 1/41.

¹¹⁰ Ebû Ubeyd el-Bekrî, *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, 1/402.

¹¹¹ Muhammed Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr* (Tunus: Dâru't-Tûnusiyye, 1984), 15/13.

¹¹² Ebû Ömer İzzüddîn Abdülazîz b. Muhammed b. İbrâhîm İbn Cemâa, *el-Muhtesaru'l-Kebîr fî Sîreti'r-Resûl*, nşr. Samî Mekkî el-'Ânî (Ammân: Dâru'l-Beşîr, 1993), 27; Mustafa Fayda, "Cennetü'l-Muallâ", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/387-388.

¹¹³ Halebî, *Siyer*, 1/92.

¹¹⁴ Ebû Amr Halife b. Hayyât, *Târihu Halife b. Hayyât*, nşr. Ekrem Ziyâ el-Ömerî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1397/1977), 199-201; Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2002), 1/522; Ebu'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed

Bazı kaynaklarda Hz. Peygamber ve Hz. Ali'nin doğduğu yerden bahsedilirken Şi'bu Benî Abdî'l-Muttalib kavramı kullanıldığı gibi¹¹⁵ aynı aşiretin çocukları olan Hz. Peygamber ile Hz. Ali'nin Şi'bu Benî Hâşim'de dünyaya geldiğinden de bahsedilmiştir.¹¹⁶ Yine boykot günlerinde dünyaya geldiği bilinen Abdullah b. Abbas'ın doğumundan bahseden kaynakların bazıları da buradan Şi'bu Benî Hâşim olarak bahsetmektedirler.¹¹⁷ İlgili rivayetler dikkatle tetkik edildiği zaman rivayetlerde bahsedilen mekânların aynı mekân olduğu fakat bu mekândan farklı isimlerle bahsedildiği anlaşılmaktadır. Buna göre; Şi'bu Benî Hâşim, Şi'bu Benî Abdî'l-Muttalib ve Şi'bu Ebî Tâlib kavramları ile kastedilen yerin aynı yer olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yapılan bu isimlendirmeler aşiret liderinin ismine nispetle yapıldığı için liderin ölümünden sonraki liderin ismi ile anılan bu ve benzeri mekânların haliyle dönemlere göre isimlendirilmesi farklı olabilmektedir. Bu durum sadece bu şi'b için geçerli olmayıp bölgedeki diğer şi'bler ve mekânların isimlendirilmeleri için de geçerlidir.

Müslümanlar Hz. Peygamber'in doğum tarihi ve doğduğu yeri önemli kabul ettikleri için kaynaklar bu konuda detaylı bilgiler aktarmıştır. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in, doğu tarafından Mekke'nin merkezinde yer alan, Sûku'l-Leyl denilen yerin yakınında bulunan ve Hz. Peygamber'in ailesinin ikamet ettiği mahal olan Şi'bu Benî Hâşim'de dünyaya geldiği söylenmektedir.¹¹⁸ Geceleri açıldığı için Sûku'l-Leyl diye isimlendirilen bu pazarın Şi'bu Benîhâşim'de açıldığı belirtilmektedir.¹¹⁹ Hz. Peygamber'in doğduğu evin bulunduğu yeri de içine alan bu bölge günümüzde de aynı şekilde Sûku'l-Leyl diye isimlendirilmektedir.¹²⁰

İbnü'l-Cevzî, *el-Muntezam fî Târîhi'l-Umeni ve'l-Mulûk*, nşr. Muhammed Abdulkâdir Atâ-Mustafa Abdulkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992), 6/72.

¹¹⁵ Halife b. Hayyât, *Tarihu Halife*, 201; Ebû Ubeyd el-Bekrî, *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, 1/399.

¹¹⁶ İbn Asâkir, *Târîhu Dimesşk*, 42/575.

¹¹⁷ İbn Seyyidinnâs, *'Uyûnu'l-Eser*, 1/33; Safedî, *el-Vâfi*, 17/121.

¹¹⁸ Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed Sehâvî, *et-Tuhfetü'l-Latîfe fî Târîhi'l-Medîneti's-Şerîfe* (Beyrut: el-Kütübu'l-İlmiyye, 1993), 1/7.

¹¹⁹ Çelikkol, *İslam Öncesi Mekke*, 59.

¹²⁰ Bilâdî, *Meâlimu Mekke*, 145; Şürrâb, *el-Meâlim*, 150.

Bazı rivayetlerde, Hz. Peygamber'in miraç yolculuğu için Mekke'den yürütüldüğü zaman, Şi'bu Ebî Tâlib'de bulunduğu bir sırada oradan yürütüldüğü belirtilmektedir.¹²¹ Başka rivayetlerde ise Ümmü Hanî'nin evinden yürütüldüğü belirtilmiştir ki onun evi de zaten aynı şî'b'de bulunmaktaydı.¹²² İsrâ sûresinde ise Hz. Peygamber'in, Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya yürütüldüğünden bahsedilmektedir. Mescid-i Haram ile harem bölgesinin tamamı kastedildiği için, Hz. Peygamber'in Şi'bu Ebî Talib'de Ümmühânî'nin evinde bulunduğu sırada buradan yürütüldüğü ve bu durumun ayetin anlamına ters düşmediği belirtilmiştir.¹²³ Dolayısıyla genel yorumlamalara göre Hz. Peygamber'in miraca yükseltildiği yerin Kâbe'ye çok yakın olduğu sonucu çıkmaktadır. Miraçla ilgili bu rivayetlerden, Şi'bu Ebî Tâlib denilen yerin Kâbe'nin yakınında olduğu anlaşılmaktadır.

Abdullah b. Zübeyr, Mekke'de halifeliğini ilan ettiği zaman hacca gelen Hz. Ali'nin oğlu Muhammed İbnü'l-Hanefiyye'yi kendisine biat etmeye çağırılmış fakat o buna yanaşmamıştır. Bunun üzerine İbn Zübeyr, İbnü'l-Hanefiyye ve taraftarlarından bazılarını zemzem kuyusu civarında bir yere veya Şi'bu Benî Hâşim / Şi'bu Ali denilen bölgede hapsetmiştir.¹²⁴ Daha sonra hapisten kurtulan İbnü'l-Hanefiyye, Emevî halifesi Abdülmelik'in kendisini daveti üzerine Şam'a gitmek için yola çıkmış fakat yaşanan bazı gelişmeler üzerine pişman olmuş ve yeniden Mekke'ye dönmüştür. Mekke'ye döndükten sonra da atalarının şî'bi olan Şi'bu Ebî Tâlib'e yerleşmiştir. İbn Zübeyr kendisini Mekke'den çıkarınca da bu sefer Taif'e gitmiştir.¹²⁵ İbnü'l-Hanefiyye'nin, Mekke'ye geldiğinde konakladığı mahallenin, akrabalarının meskûn olduğu ve Zemzem kuyusuna yaklaşık beş yüz metre yakınlıkta bulunan Şi'bu Ebî Tâlib olduğu, bu mahallede o dönemde de Hâşimîlerin ikamet etmeye devam ettikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla hem miraçla ilgili rivayetler hem de İbnü'l-Hanefiyye olayı, Şi'bu Ebi Tâlib'in doğu tarafının hareme oldukça yakın bir noktada bulunduğunu teyit etmektedir.

Müşrikler Hz. Peygamber'i öldürmeye karar verdiklerinde Hâşimoğulları kabilesinin lideri Ebû Tâlib, Haşimileri o zaman kendi ismi ile anılan bu mahallede toplamış ve Hz. Peygamber'i koruma altına almıştır. Aşiretin büyük

¹²¹ Fâkihi, *Ahbâru Mekke*, 3/247; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnu'l-Eser*, 1/167; Makrizî, *İmtâ'u'l-Esmâ'*, 1/48.

¹²² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/166; Halebî, *Siyer*, 1/516.

¹²³ Ebû Bekr Ahmed b. Mervân ed-Dineverî, *el-Mücâlesetü ve Cevâhiru'l-İlm*, nşr. Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasen Âl-u Selmân (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1419/1999), 6/301.

¹²⁴ Zehebî, *Târîh*, 2/598.

¹²⁵ Abdülmelik b. Hüseyin el-İsâmî, *Simtu'n-Nücûmi'l-'Avâlî fî Enbâi'l-Evâili ve't-Tevâlî*, nşr. Adil Ahmed Abdülmevcûd- Ali Muhammed Muavvid (Beyru: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998), 3/240; Ebu Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahman b. Muhammed İbn Haldun, *Târîhu İbn Haldûn*, nşr. Halîl Şehâde (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1988), 3/36.

çoğunluğu zaten bu mahallede yaşıyordu. Evlilik vb. sebeplerle mahalleden ayrılmış olan aşiret üyeleri de vardı. Nitekim Hz. Peygamber'in kendisinin de evlendikten sonra eşi Hz. Hatice'nin Merve tepesi yakınında bulunan evine taşındığı ve hicrete kadar burada yaşadığı bilinmektedir. Bunun gibi evlilik veya başka sebeplerle Hâşimîlerin yaşadığı bölgenin dışında yaşamak durumunda olan başka insanların olması da muhtemeldir. Ebû Tâlib, farklı sebeplerden dolayı aşiretinin yaşadığı mahallin dışında kalan aşiret üyelerini, atalarının Şi'bi olan Haşimoğulları Şi'binde toplamıştır.¹²⁶

Diğer taraftan Hâşimîlerle amca çocukları olan Muttaliboğulları da muhtemelen kendi mahallelerinden ayrılarak, Hâşimîlerin yaşadığı bu şî'be yerleşmiştir. Böylece iki akraba aşiret müşriklere karşı Hz. Peygamber'i korumak için güçlü bir savunma alanı oluşturmuştur. Bazı geç dönem kaynaklarında Haşim ve Muttaliboğullarının, Şi'bi Ebî Tâlib'de bir araya geldiklerinden bahsederken kastettikleri bir araya gelme ve bir yerde toplanmanın¹²⁷ mahiyeti de bundan ibaret olmalıdır. Dolayısıyla tüm Mekke'ye karşı tavır alacak kadar güçlü ve kalabalık bir aşiret olan Haşimîlerin boykot günlerinde kendi mahallelerini terk edip yeni bir yere sığınmaları mümkün gözükmemektedir. Bunun için de başka mahallelerde yaşamak durumunda olan Hâşimîlerle onların amca çocukları Muttalibîler, kaynaklarda Şi'bu Benî Hâşim, Şi'bu Ebî Tâlib ve Şi'bu Ali olarak isimlendirilen ve Ebu Kubeys Dağı'nın önünden Hacun'a kadar uzanan bu mahallede bir araya gelerek, üç yıllık boykot günlerini burada geçirmiştir.

Şu ana kadar yapılan değerlendirmelerden; Şi'bu Ebî Tâlib, Şi'bu Benî Hâşim Şi'bu Abdilmuttalib ve Şi'bu Ali gibi kaynaklarda farklı şekillerde isimlendirilen bu yerlerin aynı alanı ifade ettiği anlaşılmaktadır. Nübüvvetten önce Hâşimoğullarının meskenleri burada bulunduğu için Hz. Peygamber de burada dünyaya gelmiştir. Bahse konu bu alan ise sol tarafından Ebû Kubeys Dağı'nın hemen önünden başlayıp, sağ tarafında Handeme Dağı eteklerinden Hacûn (Bathâ) tarafına kadar uzanan genişçe bir alanı içerisine almaktadır. Günümüzde Sûku'l-Leyl denilen pazarı da içine alan, Hz. Peygamber'in doğduğu evin yeri olarak kabul edilen ve şu anki kütüphane binasının bulunduğu yerden Cin Mescidi'ne doğru uzanan muntıkayı ifade etmektedir. Bezzer kuyusu ise şî'b'in, Hacun tarafından giriş kısmında yer almaktadır. Kâbe'ye yaklaşık beş yüz metre uzaklıkta olan bu alan, Mescidi Cin ve Hacun bölgesindeki Muallâ kabristanına doğru uzanan caddenin genişletme çalış-

¹²⁶ Ebü'l-Hasen Takıyyüddîn Alî b. Ebî Bekr el-Herevî, *el-İşârâ ilâ M'arifeti'z-Ziyârât* (Kahire: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, 1423), 76.

¹²⁷ Muhammed b. Ebî Bekr İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd* (Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 1994), 3/27.

maları sırasında tamamen ortadan kaldırıldığı için o dönemden hiçbir iz kalmamıştır.¹²⁸ Dolayısıyla alanın bugünkü şeklini boykot günlerindeki olaylarla örtüştürmek oldukça zor gözükmektedir.

Emevîler döneminin şöhretli valilerinden olan Haccâc b. Yûsuf'un kardeşi Muhammed b. Yûsuf bu bölgeyi Hâşimîlerden satın aldığı için daha sonraları da burası bu kişiye nispetle Şi'bu İbn Yûsuf/Şi'bu Muhammed b. Yûsuf olarak isimlendirilmiştir.¹²⁹ Günümüzde de buranın Şi'bu Ali olarak isimlendirildiği belirtilmektedir.¹³⁰

Boykot mahalli olan Şi'bu Ebî Tâlib dışında, Mina bölgesinde olduğu belirtilen aynı isimde başka bir Şi'bden daha bahsedilmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ın, Âmine ile evlendikten sonra cemerât bölgesinde Şi'bu Ebî Tâlib denilen bu yerde ve hac günlerinde Âmine'nin Hz. Peygamber'e gebe kaldığı belirtilmektedir.¹³¹ Cemerât bölgesindeki Şi'bu Ebî Tâlib denilen bu Şi'b, muhtemelen Ebu Talib ailesi ve Hâşimîlerin Mina günlerinde konakladıkları Şi'b olmalıdır. Bu durumda biri Cemerât bölgesinde bulunan ve Mina günlerinde kullanılan, birisi de Hâşimîlerin sürekli ikamet merkezi olan iki farklı bölgenin Şi'bu Ebî Tâlib olarak aynı isimle müsemma olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç

Mekke bölgesi tamamen dağlardan ibaret olan bir coğrafi özellik arz ettiği için şehrin etrafında çok sayıda ve değişik isimlerde Şi'bler bulunuyordu. Bir kavram olarak Şi'b; küçük vadi, dağlar veya tepeler arasındaki boşluk, dağlar arasındaki yol, dere yatağı, geçit, tehlikelerden koruyan sığınak anlamlarına geldiği gibi, toplu yaşam alanları, yaşamaya elverişli bölge ve mahalle anlamlarına da gelmektedir. Cahiliye döneminden itibaren şehrin sakinlerinin önemli bir bölümü Şi'b denilen bu alanlarda yaşıyorlardı ve bu bölgeler orada yaşayan aşiretin liderinin ismine veya oralarda meydana gelen önemli olaylara nispet edilerek isimlendiriliyordu. Bundan dolayı da bir Şi'b'in değişik dönemlerde farklı isimlerle anılmış olduğu görülmektedir.

Boykot günlerinin geçirildiği bölge olan Şi'bu Ebî Tâlib'in yerinin tam olarak nereye denk düştüğüne dair kaynaklardaki verilerin eksik ve tutarsız olduğu görülmektedir. Kaynaklarda dağınık ve dolaylı olarak paylaşılan bir kısım veriler bir arada değerlendirildiği zaman Şi'bu Ebî Tâlib denilen alanın mekânsal tespiti mümkün olabilmektedir.

¹²⁸ Bilâdî, *Meâlimu Mekke*, 145; Şürrâb, *el-Meâlim*, 150.

¹²⁹ Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ*, 1/338; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, 1/198.

¹³⁰ Bilâdî, *Meâlimu Meke*, 145; Şürrâb, *el-Meâlim*, 150.

¹³¹ İbn Cemâa, *el-Muhtesar*, 20; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/200; Halebî, *Si-yer*, 1/59.

Kaynaklarda Şi'bu Ebî Tâlib, Şi'bu Benî Hâşim Şi'bu Abdi'l-Muttalib ve Şi'bu Ali gibi farklı şekillerde isimlendirilen bu yerlerin aynı alanı ifade ettiği anlaşılmaktadır. Bahse konu bu alan sol tarafından Ebû Kubey's Dağ'ının hemen önünden başlayıp, sağ tarafında Handeme Dağı eteklerinden Hacun (Bathâ) tarafına kadar uzanan genişçe bir alanı içerisine almaktadır. Günümüzde Sûku'l-Leyl denilen pazarı da içine alan, Hz. Peygamber'in doğduğu ev kabul edilen şu anki kütüphane binasının bulunduğu yerden Cin Mescidi'ne doğru uzanan mıntıkayı ifade etmektedir. Günümüzde ise burası Şi'bu Ali olarak isimlendirilmektedir. Kâbe'ye yaklaşık beş yüz metre uzaklıkta olan bu alan, Mescidi Cin ve Hacun bölgesindeki Muallâ kabristanına doğru uzanan caddenin genişletme çalışmaları sırasında tamamen ortadan kaldırıldığı için o dönemden hiçbir iz kalmamıştır.

Şi'bu Ebî Tâlib denilen bu mahallenin Kâbe'ye yakın olan kısmı, Emevîler döneminin önemli valilerinden olan Haccâc b. Yûsuf'un kardeşi Muhammed b. Yûsuf tarafından Hâşimîlerden satın alınmış, bundan dolayı da Hz. Peygamber'in doğduğu evin yerini de içine alan bu mıntika, daha sonraki dönemlerde bu kişiye nispetle Şi'bu İbn Yûsuf / Şi'bu Muhammed b. Yûsuf olarak isimlendirilmiştir.

Kaynakça

- Abd b. Humeyd, Ebû Muhammed. *el-Muntehab min Müsnedi 'Abd b. Humeyd*. nşr. Subhî el-Bedrî es-Sâmerrâî-Mahmûd Muhammed Halîl. Kahire: Mektebetü's-Sünne, 1988.
- Ahmed b. Hanbel. *Fedâilü's-Sahâbe*. Beyrut, 1983.
- Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. Beyrut, 2001.
- Ali b. Ca'd, Ebû'l-Hasen. *Müsned*. nşr. Âmir Ahmed Haydar. Beyrut: Müessetü Nâdir, 1990.
- San'ânî, Abdürrezzâk. *el-Musannef*. 11 Cilt. Beyrut: el-Meclisü'l-İlmî, 1403/1983.
- Avcı, Casim. "Kureyş (Benî Kureyş)", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 26/442-444. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Bahrak, Muhammed b. Ömer b. Mübârek el-Himyeri el-Hadramî. *Hadâiku'l-Envâr ve Metâliu'l-Esrâr*. nşr. Muhammed Gassân Nasûh Özkul. Cidde: Dâru'l-Minhâc, 1419.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davud el-. *Futûhu'l-Buldân*. Beyrut, 1988.
- Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-. *Sünenü's-Sağîr*. nşr. Abdülmu'tî Emîn Kal'acî. 4 Cilt. Pakistan: Câmiatü'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 1989.
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik. *Müsnedü'l-Bezzâr*. nşr. Mahfûzurrahman Zeynullah. 18 Cilt. Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikme, 2009.
- Bilâdî, Âtik b. Gays b. Züveyyir b. Zâyir. *Meâlimu Mekket'e't-Târîhiyye ve'l-Eseriyye*. Mekke: Dâru Mekke, 1980.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. *el-Câmi'u's-Şağîh*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001.

- Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd. *es-Sihâh*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm Lilmelâyîn, 1987.
- Çelikkol, Yaşar. *İslâm Öncesi Mekke*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2003.
- Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman ed-. *es-Sünen*. Suudî Arabistan, 2000.
- Dîneverî, Ebû Hanîfe Ahmed b. Dâvud ed-. *Ahbâru't-Tivâl*. nşr. Abdülmen'am Âmir. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-Arabî, 1960.
- Diyyarbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan. *Târîhu'l-Hamîs fi Ahvâli Enfesi Nefis*. Beyrut, t.y.
- Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî. *es-Sünen*. nşr. Hasen Abdülmen'am. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as b. İshak es-Sicistânî. *es-Sünen*. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.
- Ebû Ubeyd el-Bekrî, Abdullâh b. Abdilazîz b. Muhammed b. Eyyûb b. Amr. *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1992.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed el-. *ez-Zâhir fi Ğarîbi Elfâzi's-Şâfi'i*. Kahire: Dâru't-Talâi', t.y.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed el-. *Tehzîbu'l-Luğa*. nşr. Muhammed 'Avd Mur'ib. 8 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2001.
- Ezrakî, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Abdullah el-. *Ahbâru Mekke ve mâ câe fihâ mine'l-Âsâr*. nşr. Rüşdî es-Sâlih Melhas. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Endülüs, t.y.
- Fâkihi, Ebu Abdullah Muhammed b. İshak. *Ahbâru Mekke fi Kadîmi'd-Dehr ve Hadîsîhî*. Beyrut, 1414/1994.
- Fâsî, Takiyyüddin Muhammed b. Ahmed el-. *el-'İkdü's-Semîn fi Târîhi'l-Beledi'l-Emîn*. nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.
- Ğalûş, Ahmed. *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve'd-Da'vetü fi'l-Ahdi'l-Mekkî*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2003.
- Hâkim en-Nisâbüri. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. nşr. Mustafa Abdülkadir Atâ. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1990.
- Halebî, Nureddin Ali b. İbrahim el-. *es-Sîretü'l-Halebiyye*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1427/2006.
- Halife b. Hayyât. *Târîhu Halife b. Hayyât*. nşr. Ekrem Ziyâ el-Ömerî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1397/1977.
- Herevî, Ebû'l-Hasen Takıyyüddîn Alî b. Ebî Bekr el-. *el-İşârâ ilâ M'arifeti'z-Ziyârât*. Kahire: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, 1423/2003.
- İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Ali b. el-Hasen. *Târîhu Dımeşk*. nşr. Amr b. Ğarâme el-Amravî. 80 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru't-Tûnusiyye, 1984.
- İbn Cemâa, Ebû Ömer İzzüddîn Abdülazîz b. Muhammed b. İbrâhîm. *el-Muhtesaru'l-Kebîr fi Sîreti'r-Resûl*. nşr. Samî Mekkî el-'Ânî. Ammân: Dâru'l-Beşîr, 1993.
- İbn Düreyd, Ebu Bekr Muhammed b. el-Hasen. *Cemheretü'l-Lüğa*. nşr. Remzî Münîr Ba'lebek. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm Lilmelâyîn, 1987.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr. *el-Musannef*. nşr. Kemal Yûsuf el-Hût. 7 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409/1989.
- İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed. *el-Münemmak fi Ahbâri Kureyş*. nşr. Hurşîd Ahmed Fârûk. Beyrut: Âlemu'l-Kutub, 1985.

- İbn Haldun, Ebu Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahman b. Muhammed. *Târîhu İbn Haldûn*. Beyrut, 1988.
- İbn Havkal, Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Alî en-Nasîbî el-Bağdâdî. *Sûretü'l-Arz*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdir, 1938.
- İbn Hişâm, Ebü Muhammed Abdülmelik b. Hişâm. *es-Siretü'n-Nebeviyye*. nşr. Ömer Abdüsselam Tedmürî. 2 Cilt. Beyrut, 2004.
- İbn İshâk, Muhammed. *es-Siretü'n-Nebeviyye*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1978.
- İbn Kayyım el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr. *Zâdü'l-Meâd*. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1994.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fidâ İsmail. *es-Siretü'n-Nebeviyye*. Beyrut, 1999.
- İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim. *el-Meârif*. Kahire: el-Heye'tü'l-Misriyye, 1992.
- İbn Nâsiruddîn, Muhammed b. Abdullah. *Tevdîhu'l-Müştebih*. nşr. Muhammed Naîm el-Araksûsî. 10 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993.
- İbn Sa'd, Muhammed. *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1990.
- İbn Seyyidünnâs, Ebü'l-Feth Fethuddîn Muhammed b. Muhammed el-Ya'merî. *'Uyûnu'l-Eser fi Funûni'l-Meğâzî ve's-Şemâil ve's-Siyer*. nşr. İbrahim Muhammed Ramadân Medine: Dâru'l-Kalem, 1993.
- İbn Şebbe, Ebu Zeyd Ömer. *Târîhu Medîneti'l-Münevvere*. Cidde, 1399/1979.
- İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed. *el-Muntezam fi Târîhi'l-Umeni ve'l-Mulûk*. nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ-Mustafa Abdülkâdir Atâ. 19 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1992.
- İbnü'l-Esîr, İzzüddin Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed. *el-Kâmil fi't-Târîh*. Beyrut, 1997.
- İbnü'l-Esîr, İzzüddin Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed. *Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994.
- İmam Mâlik, Ebü Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbah. *el-Muvaţta'*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1985.
- İsâmî, Abdülmelik b. Hüseyin el-. *Simtu'n-Nücûmi'l-Avâli fi Enbâi'l-Evâli ve't-Tevâli*. Beyrut, 1998.
- İsfahânî, Ebu Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshak el-. *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Esfiyâ*. 10 Cilt. Mısır: Matba'atü's-Sa'âde, 1974.
- Kâdî Abdülcebbar, Ebü'l-Hasen Kâdî'l-kudât Abdülcebbar b. Ahmed b. Abdilcebbar el-Hemedânî. *Tesbîtü Delâilu'n-Nübüvve*. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-Mustafâ, t.y.
- Makdisî, Mutahhar b. Tâhir. *el-Bed' ve't-Târîh*. 6 Cilt. Kahire: Mektebtü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, t.y.
- Makrîzî, Takiyüddîn Ahmed b. Ali. *İmtâü'l-Esmâ bimâ li'n-Nebiyyi mine'l-Ahvâli ve'l-Emvâli ve'l-Hafedetü ve'l-Metâ'*. nşr. en-Nümeysî Muhammed Abdülhamid. 15 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999.
- Merrâküşî, Hasen b. Ali. *el-İstîsâr fi Acâibi'l-Emsâr*. Bağdad: Dâru's-Şuûni's-Sekâfiyye, 1986.
- Mervân ed-Dîneverî, Ebü Bekr Ahmed b. Mervân. *el-Mücâlesetü ve Cevâhiru'l-İlm*. nşr. Ebü Ubeyde Meşhûr b. Hasen Âl-u Selmân. 10 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1419.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-. *el-Câmiu's-Sahîh*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Terâsi'l-Arabî, t.y.

- Nevevî, Ebu Zekeriyye Muhyiddîn Yahya b. Şeref. *Tehzîbü'l-Esmâi ve'l-Luğât*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, t.y.
- Nuaym b. Hammâd, Ebû Abdillâh. *el-Fiten*. nşr. Emîn ez-Züheyrî. 2 Cilt. Kahire: Mektebetü't-Tevhîd, 1412/1992.
- Öner, Abdulkerim. "Hz. Peygamber'in Farklı Fikir ve Davranışlar Karşısındaki Tutumu". *Diyanet İlmî Dergi* 56/3 (Eylül 2020), 1087-1110.
- Safedî, Salâhuddîn Halil b. İzzüddîn Aybeg b. Abdillâh. *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*. nşr. Ahmed el-Arnâvût-Türkî Mustafa. 29 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâs, 2000.
- Saîd b. Mansûr, Ebû Osmân. *Sünenü Saîd b. Mansûr*. nşr. Habîburrahmân el-Â'zamî. 2 Cilt. Hindistan: Dâru's-Selefiyye, 1982.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed. *Et-Tuhfetü'l-Latîfe Fî Târîhi'l-Medîneti's-Şerîfe*. 2 Cilt. Beyrut: el-Kutubü'l-İlmiyye, 1993.
- Sem'ânî, Abdülkerim b. Muhammed. *el-Ensâb*. nşr. Abdurrahman b. Yahya. Haydarâbâd: Meclisu Dâirati'l-Meârifî'l-Osmâniyye, 1962.
- Semhûdî, Ebü'l-Hasen Nurüddîn Ali b. Abdillâh b. Ahmed b. Ali el-Hasenî. *Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâri Dâri'l-Mustafâ*. Beyrut, 1419/1999.
- Sibt İbnü'l-Cevzî, Şemsüddîn Ebu'l-Muzaffer. *Mirâtü'z-Zemân fi Tevârîhi'l-A'yân*. nşr. Muhammed Berakât-Kâmil Muhammed el-Harrât. 23 Cilt. Dimeşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2013.
- Süheylî, Ebu'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullâh b. Ahmed. *er-Ravdu'l-Unuf*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Terâsi'l-Arabî, 1412/1992.
- Şâmî, Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî eş-. *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fi Sîreti Hayri'l-İbâd*. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, 1993.
- Şürrâb, Muhammed b. Muhammed Hasen. *el-Meâlimu'l-Esîra fi's-Sünneti ve's-Sîra*. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1411/1991.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemu'l-Kebîr*. nşr. Hamdî b. Abdülmeccid es-Selefi. 2. Bs, 25 Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994.
- Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-. *Târîhu'r-Rusul ve'l-Mulûk*. Beyrut, 1387/1968.
- Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-. *Tefsîru't-Taberî*. nşr. Ahmed Muhammed Şâkir. 24 Cilt. Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 2000.
- Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleyman b. Dâvûd. *Müsned*. nşr. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî. 4 Cilt. Mısır: Dâru Hicr, 1419/1999.
- Vâkidî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-. *Kitâbu'l-Meğâzî*. nşr. Marsden Jones. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1989.
- Ya'kûbî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ebî Ya'kûb. *Kitâbu'l-Büldân*. Beyrut: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, 1422/2002.
- Yefuranî, Muhammed b. Abdülhak. *el-İktidâb fi Ğarîbi'l-Muvatta*. nşr. Abdurrahman b. Süleyman. 2 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Ubeykân, 2001.
- Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-. *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*. nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2003.
- Zemahşerî, Cârullâh Ebü'l-Kâsım Mahmud b. Amr. *el-Cibâlû ve'l-Emkinetü ve'l-Miyâh*. Kahire: Dâru'l-Fazîle, 1999.
- Zübeyrî, Musa' b b. Abdullâh b. Musa' b ez-. *Nesebu Kureys*. Kahire: Dâru'l-Meârif, 1953.